Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ 1411 ЙИЛ ШАЪБОН, 28-КУН
•
ШАМСИЙ 1369 ЙИЛ ҲУТ, 25-КУН

ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январда таваллуд топган • 1991 йил 15 март, жума, № 53 • НАРХИ ОБУНАЧИГА 7 ТИЙИН СОТУВДА 10 ТИЙИН.

ДЎСТЛИК ВА ТОТУВЛИКДА ЯШАЙЛИК

ЎШ, 14 март. (ЎзТАГ махсус мухбири С. ФЕНЮТИН). Қардош ўзбек ва қирғиз халқлари ўзаро муносабатларининг минг йиллик тарихига бугун бу ерда янги саҳифа битилди. Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов билан Қирғизистон Президенти А. А. Акаев Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси билан Қирғизистон Республикаси ўртасида дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартномани имзоладилар.

И. А. Каримов шартномани имзолаш маросимидан кейин сўзлаган қисқача нутқида мазкур ҳужжатни иккала халқ тарихида уларнинг бундан буёнги тараққиётини белгиловчи дастлабки ва ғоят муҳим ҳужжат, деб таърифлади. Шартнома ҳар иккала республика халқларига муносиб турмушни таъминлашдан иборат асосий мақсадга қаратилган. Ушбу шартнома билан зиддиятлар ва миллатчилик кўринишлари учун қандайдир даражада замин яратган ҳамма нарсага узил-кесил чек қўйилди. Биз қадим-қадимлардан бир диёрда яшаяпмиз, дўстлар ва яхши қўшнилар бўлиб яшаймиз.

А. А. Акаев шартнома ўзбекларнинг ҳам, қирғизларнинг ҳам халқ байрами бўлган ҳамда ҳар бир хонадонга, ҳар бир оилага тинчлик ва тотувлик келтирадиган Наврўз арафасида имзоланганлигини таъкидлади.

Шартнома Ўзбекистон билан Қирғизистониинг давлат мустақиллиги тўғрисидаги декларацияларига асосланган. Республикалар икки халқ тарихий тақдирининг яқинлигидан келиб чиқиб, давлатлараро ҳамкорликнинг барча соҳаларида ўзаро муносабатларнинг эришилган даражасини ҳисобга олиб, бу муносабатларга янги омил бахш этишга, дўстлик ва тотувликни мустаҳкамлашга қарор қилди. Улар мустақил давлатларнинг янгиланган ихтиёрий Иттифоқини барпо этиш ва ривожлантиришга ҳар томонлама кўмаклашиш муддаосига амал қилиб, ўз муносабатларини давлат мустақиллигини, ўз тақдирини ўзи белгилаш ажралмас ҳуқуқини, тенг ҳуқуқлилик ва ички ишларга аралашмаслик, чегараларнинг бутунлиги ва дахлсизлиги қоидаларини, куч ишлатишдан, тазйиқ ўтказишнинг иқтисодий ва бошқа усулларидан воз кечишни, низоли муаммоларни келиштирувчи воситалар билан ҳал этишни ўзаро тан олиш ва ҳурмат қилиш асосида, ҳамма томонидан қабул қилинган халқаро ҳуқуқнинг бошқа қоидалари ва нормалари асосида ривожлантириш ниятидадирлар.

Томонларнинг ишончи комилки, Ўзбекистон билан Қирғизистон ўртасидаги дўстлик, яхши қўшничилик муносабатларини ҳамда ўзаро манфаатли ҳамкорликни янада ривожлантириш ва мустаҳкамлаш иккала халқнинг туб миллий манфаатларига мос бўлиб тушади ва тинчлик ҳамда хавфсизлик ишига хизмат қилади. Ўзбекистон ва Қирғизистон зиммаларига инсон ҳуқуқлари соҳасидаги халқаро қоидаларга риоя этиш мажбуриятини оладилар.

Шартноманинг биринчи асосий моддасида бундай жумлалар бор: «Ўзаро келишувчи юксак томонлар бирбирларини янгилаиган Иттифоқ — федерация таркибидаги мустақил давлат деб эътироф этадилар ҳамда бошқа томониинг давлат суверенитетига зарар етказиши мумкин бўлган ҳаракатлардан тийилиш мажбуриятини оладилар».

Шартномада миллий худбинлик ва миллий муросасизликнинг ҳар қандай кўринишлари қораланади. Томонлар миллатлараро муносабатларда экстремизмнинг олдини олиш ва уни таг-томири билан тугатиш ҳамда миллатлараро можароларга йўл қўймаслик учун энг қатъий чоралар кўриш мажбуриятини оладилар. Миллатлараро муносабатларда вужудга келадиган иқтисодий, ижтимоий, маданий муаммоларни ва бошқа муаммоларни фақат сиёсий воситалар билан ҳал этишга кафолат берилади.

Республикалар ҳамкорлигининг йўналишлари белгиланди. Улар тенг ҳуқуқлилик асосида, жумладан, мувофиқлаштирувчи умумий муассасалар орқали амалга оширилади. Инсонни ҳимоя қилиш масалалари, ташқи сиёсатда ва ташқи иқтисодий фаолиятда баҳамжиҳат ҳаракат қилиш, умумий бозорни вужудга келтириш ва ривожлантиришда, энергетика, транспорт, ахборот ва алоқа, шу жумладан ер йўлдошлари ва телеалоқалар системаларини бошқаришда ҳамкорлик қилиш ана шундай йўналишлардир. Иккала республика ҳудудида атроф муҳитини муҳофаза қилиш соҳасида ҳамкорлик қилиш, экология хавфсизлигининг кенг қамровли системасини барпо этишда иштирок этиш, фавқулодда вазиятларда ўзаро ёрдам бериш кўзда тутилган.

Ана шу йўналишларда Оролнинг экология системасини тиклашда ва Орол бўйидаги аҳоли турмуш шароитини яхшилашда иқтисодий, ташкилий, техникавий ва бошқа хил алоқалар кўзда тутилган.

Имзоланган шартнома республикаларнинг парламентларида тасдиқланиши керак. У 10 йил муддатга тузилмоқда, лекин томонлардан бири шартнома амал қилишини тўхтатиш истагини билдирмаса, у яна 10 йилга узайтирилиши мумкин.

1991—1995 йилларда иқтисодий ва маданий ҳамкорлик тўғрисида ҳукуматлараро битимни имзолаш маросими ҳам бўлди. Битимни Ўзбекистон ССР Вазирлар маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари И. Ҳ. Жўрабеков ва Қирғизистон Республикаси Бош вазири Н. И. Исанов имзоладилар.

Шу куни журналистлар билан учрашув бўлди. Учрашувда Ўзбекистон Президенти И. А. Каримов билан Қирғизистон Республикаси Президенти А. А. Акаев сўзга чиқдилар. Улар журналистларнинг кўпгина саволларига жавоб қайтардилар.

Кечқурун икки республика санъат усталари катта концерт қўйиб бердилар.

ФУҚАРОЛАР БУРЧИ

1991 йил март ойининг 17-куни **СОВЕТ СОЦИАЛИСТИК РЕСПУБЛИКАЛАРИ ИТТИФОҚИ ТАҚДИРИНИ** белгилайди: у сақлаб қолинадими ёки йўқми — давлат аҳамиятига молик ана шу тарихий, сиёсий, жуғрофий, тақдирий масала ҳал бўлади. Қуйидаги бюллетен (варақа)ларда келтирилган саволларга «ҳа» ё «йўқ» деб жавоб бериш шарт. Бу — ҳар кимнинг эътиқодига, виждонига, хулосасига боғлиқ. Биз янгиланган, барча республикаларнинг **МУСТАҚИЛ, ТЕНГ, ОЗОД, ЭРКИН ДАВЛАТ СИФАТИДАГИ ҲАҚ-ҲУҚУҚЛАРИ** қоғозда ёки оғизда эмас, балки амалда тўласинча, шак-шубҳасиз таъминланадиган, **ЖАМИКИ МИЛЛАТЛАРУ ЭЛАТЛАР, БАРЧА ҚАТЛАМЛАР, ҲАР ҚАЙСИ ШАХСНИНГ ЭМИНЛИГИ, ҲУРЛИГИ** батамом қарор топган ва бунинг дахлсизлигига кафолат берилган дўстона иттифоқи тарафдоримиз.

ССCР РЕФЕРЕНДУМИДА ОВОЗ БЕРИШ УЧУН

Б Ю Л Л Е Т Е Н Ь

1991 ЙИЛ 17 МАРТ

Тенг ҳуқуқли мустақил республикаларнинг янгиланган ҳамда ҳар қандай миллатга мансуб кишининг ҳуқуқ ва эркинликларига тўла даражада кафолат бериладиган федерацияси сифатида Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини сақлаб қолишни зарур деб ҳисоблайсизми?

Кўрсатилган жавобларнинг бирини қолдириб, иккинчисини ўчириб ташланг.

ҲА ЙЎҚ

Овоз бериш чоғида ҲА ва ЙЎҚ сўзлари ўчириб ташланган ёки иккала сўз ҳам қолдирилган бюллетень ҳақиқий эмас деб топилади.

СССР РЕФЕРЕНДУМИДА ОВОЗ БЕРИШ УЧУН

ҚЎШИМЧА БЮЛЛЕТЕНЬ

1991 ЙИЛ 17 МАРТ.

Ўзбекистон янгиланаётган Иттифоқ (Федерация) таркибида мустақил тенгҳуқуқли жумҳурият бўлиб қолишига розимисиз?

Сизга маъқул бўлган жавобни қолдириб, иккинчисини ўчиришингизни сўраймиз.

ҲА ЙЎҚ

Овоз бериш чоғида ҳар иккала жавоб ҳам қолдирилган ёки ўчирилган бюллетень ҳақиқий эмас деб топилади.

Олий Кенгаш Комитетларида

ҲАРБИЙ ХИЗМАТГА ЧАҚИРИЛГУНЧА...

13 март куни Тошкентда Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг Мудофаа, давлат хавфсизлиги ва ҳарбий хизматчиларни ижтимоий ҳимоя қилиш масалалари комитетининг навбатдаги мажлиси бўлди. Мажлисда Туркистон Ҳарбий округи штабининг вакиллари, республика ва вилоят ҳарбий комиссарлари, вилоят чақирув комиссияларининг раислари, Ўзбекистон ССР Ички ишлар, Соғлиқни сақлаш, Халқ таълими вазирликлари, Туркистон Ҳарбий округи ҳарбий прокуратураси ва республика прокуратураси, Ўзбекистон комсомоли Марказий Комитети, республика ДОСААФ Марказий Комитетининг масъул ходимлари, оммавий ахборот воситаларининг ходимлари иштирок этдилар.

Мажлисни ана шу комитет раиси В. Р. Ниёзматов олиб борди.

«1990 йилда жумҳурият ёшларини Совет Армияси ва Ҳарбий-Денгиз Флоти сафларига чақириш якунлари ҳамда 1991 йилги вазифалар тўғрисида» Туркистон Ҳарбий округи штабининг ахбороти эшитилди.

Муҳокама этилган масала юзасидан тегишли қарор қабул қилинди.

Комитет Андижон, Фарғона, Наманган, Қашқадарё, Хоразм ва Тошкент вилоятлари чақирув комиссиялари қониқарсиз ишлагаилигини таъкидлади.

Ўзбекистон ССР Соғлиқни сақлаш вазирлигига армияга чақирилувчи йигитларни тиббий текширувдан ўтказишни, уларнинг саломатлиги тўғрисида узил-кесил қарор қабул қилинишини назоратга олишни кучайтириш, баҳорги чақирув бошлангунга қадар доимий ишлайдиган вилоят тиббий комиссияларини тузиш тавсия қилинди.

Комитет Ўзбекистон ССР Ички ишлар вазирлигига, жойлардаги бошқармалар ва бўлимларга фуқароларни ҳақиқий ҳарбий хизматга чақирувни ўтказишда ва ҳарбий мажбуриятдан бош тортаётган кишиларни қидириб топишда ҳарбий комиссариатларга амалий ёрдам беришни тавсия этди.

Ўзбекистон ССР прокуратураси «Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида»ги СССР қонунининг ижро этилишини назорат қилишни таъминлаши зарурлиги айтиб ўтилди.

Вилоят, шаҳар ва район чақирув комиссияларига белгиланган топшириқлар бажарилмаганлиги сабабларини пухта таҳлил этиб, 1990 йилдаги чақирув якунларини кўриб чиқиш учун ижроия комитетларга тақдим этиш тавсия қилинди.

Мажлисда вилоят, шаҳар ва район чақирув комиссиялари прокуратура ва адлия идоралари билан биргаликда «Умумий ҳарбий мажбурият тўғрисида»ги СССР қонунига риоя этиш зарурлиги ҳақида ёшлар орасида тушунтириш ишларини фаол олиб боришлари кераклиги таъкидланди.

Комитет мажлисида Ўзбекистон ССР Олий Кенгашининг раиси М. И. Иброҳимов, республика Олий Кенгаши раисининг ўринбосари Б. И. Бугров иштирок этдилар.

(ЎзТАГ).

Баҳор ёшу қарини ишга ундамоқда. Оржоникидзе районидаги 33-ўрта мактаб муаллимлари ва талабалари ҳам ўзлари бунёд этган боғларда ишларни қизитмоқдалар. Бу ерда ҳар йили ниҳоллар ёнига янгилари қўшилади. Ёш боғбонлар яқинда йигирма туп ёнғоқ ва юз туп олча ниҳолларини ўтқаздилар.

СУРАТДА: ёш боғбонлар ўқитувчи Ғофур Рихсиев раҳбарлигида ишга отландилар.

Р. АЛЬБЕКОВ олган сурат.

ҚАЛАМКАШЛАР ҲИММАТИ

Андижонда халқимизнинг улуғ байрами — Наврўзни энг катта тўй сифатида нишонлашга қизғин ҳозирлик кўрилмоқда. Ана шу муносабат билан кача вилоятда чиқадиган «Коммунист» рўзномаси журналистлари тўйга тўёна сифатида хайрия тайёрлашиб, рўзноманинг бутун бир сони қалам ҳақини «Наврўз» жамғармаси ҳисобига ўтказдилар.

Хайрия сонида Жалолқудуқ районидаги Ойим қишлоғида ўз ҳисобидан масжид ва мадраса қурдирган Раҳматжон Аҳмедов, Шаҳрихоннинг Чўнтак қишлоғида яшовчи ногирон аёл Эътиборхон Отабоевага махсус аравача олиб берган ҳамқишлоқлари ва меҳр-шафқатга муҳтож бошқа кишиларга мурувват кўрсатаётган, халқ дардига дармон бўлаётган саховатли инсонлар ҳақида ҳикоя қилинади.

ИЗҲОРИ ДИЛ

РАҚАМ ЗАМИРИДА ЗАҲМАТ БОР

Эсимда: райкомдаги мажлисларда кунлик нормадан кам пахта топширган хўжалик раҳбарларининг она сути оғзига келарди. Саркотибнинг дағдағалари йўқни йўндиришга қодир эди у пайтлар. Энди ўйлаб қоламан: шунча йил меҳнат қилиб, осмонўпар «оқ олтин» хирмонларини бунёд этиб, нима рўшнолик кўрдик? Нега марказдагилар зарҳал ҳарфлар билан битилган рапортларимизни тилло баробар пахтамизни мамнуният ила қабул қилиб олишади-ю карвонимизни қуруқ қайтариб юборишади? Ахир мана шу миллионларни бунёд этаман деб деҳқон белини кўтаролмай қолди-ку. Айниқса бозор иқтисодиётининг совуқ шамоли ўзбек деҳқонини эсанкиратиб қўйди. Негаки бозор иқтисодиётининг кўтарилган нарх-наво билан кириб келиши камбағални бир парча нонидан ҳам маҳрум қилиб қўйиши аниқ. Биз бозор иқтисодиётини йиртиқ чопон билан қаршилай олмаймиз. Мен бу фикримни аниқ рақамлар билан исботлайман. Биз ҳар йили бир дона тухум етиштиришни 12 тийинга режалаштирамиз. Давлатимиз унинг ҳар донасига 7 тийин тўлайди. Ҳар йили битта товуқни давлат дўконига олиб келиш учун 5 сўм зарар кўрамиз.

Ўтган йили бозорларда қимматчилик ҳукм сурганини ҳаммамиз биламиз. Шундай бир шароитда ҳам полиз ва сабзавот маҳсулотларини давлат буюртмасида белгиланган нархларда тайёрлов пунктига топширдик. Жамоа хўжалигимиз ўтган йили озмунча полиз, сабзавот маҳсулотларини топширдими! Биз якунланган йилда 300 тонна пиёз, 462 тонна сабзавот, 14 тонна узум, 41 тонна картошка, 79 тонна мева етиштирдик. Районимиздаги бошқа жамоа хўжаликларида ҳам шу рақамлардан кам бўлмаган маҳсулот етиштирилганини биламан. Бироқ Кармана ва Навоий шаҳарларида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари нархи пастга тушмади. Мен буининг сабабини қуйидагича изоҳламоқчиман: маълумки, ҳар бир районда тайёрлов идоралари деган тепса-тебранмас ўпқон ташкилотлар бор. Уларинг йиллик режалари бажарилса бўлди. Бу идорада ўтирган азаматлар дунёни сув босса ҳам пинакни бузишмайди.

Минг дод солиб, ялиниб-ёлворсангиз ҳам сиздан бир килограмм маҳсулот ортиқча қабул қилинмайди. Бизни эса етиштирилган маҳсулотни бозорга олиб чиқиш ҳуқуқидан бундан қирқ-эллик йил бурун маҳрум қилиб қўйишган. Ҳозиргача эскирган тартибот атрофида айланиб турибмиз. Умумиттифоқ фондини қўя турайлик, вилоятимизда хўл мева, сабзавот ва полиз маҳсулотларига эҳтиёж сезаётган районлар оз эмас. Масалан, Томди, Учқудуқ, Конимех районлари ҳудудида чорвачиликка ихтисослашган хўжаликлар жойлашган. Агар мана шулардан вакиллар келиб, шартнома асосида «Фалон тонна мева, сабзавот берасизлар» десалар, биз йўқ дермидик? Афсуски, улар биз қолиб, район тайёрлов идораси билан ҳисоб-китоб қилишади. Бундан эса на биз манфаат кўрамиз, на қўшниларимиз. Жумҳуриятда пахта яккаҳокимлиги узоқ вақт ҳукм сурганлигининг бонси ҳам шунда. Биз ўтган йили 3 миллион 648 минг 576 сўм даромад қилган бўлсак, шундан 2 миллион 758 минг 124 сўми пахтачиликдан олинди. Кўриниб турибдики, асосий даромад манбаимиз пахтадан. Илгари ҳам шундай эди. Ҳозир ҳам шундай. Албатта, бу рақамларга ношукурлик билан қарасак инсофдан бўлмас. Негаки шу пайтгача пахта халқимизнинг ризқ-рўзи бўлиб келган. Мени масаланинг бошқа томони ўйлантирмоқда. Биз полиз ва сабзавот маҳсулотларини сув текинга топшириб юбораяпмиз. Қоракўл тери ва пилладан келадиган даромад ина ҳам кам. Агар мана шу маҳсулотларга ўзимиз харид нархи белгиламас эканмиз, аҳолининг озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондира олмаймиз. Негаки пахтадан бошқа қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари биз кутганчалик натижалар бермаяпти.

Агар вазият шундай сақланиб қоладиган бўлса, биз пахта майдонларини камайтириш ўрнига кўпайтирамиз. Бошқа иложимиз йўқ. Йил сайин фойдаланиладиган майдонлар камайиб бормоқда. Устига устак, «Навоиазот» бирлашмаси, кон-металлургия комбинатининг заҳарли оқавалари ташланадиган ҳовузлар ҳам жамоа хўжалигимиз ҳудудида жойлашган. Бу корхоналарнинг атроф муҳитига етказаётган зарарини ҳеч нарса билан ўлчаб бўлмайди. Ерости сувлари заҳарланди. Тупроқ ўта заҳарли моддалар билан тўйинди. Бу эса ўз навбатида пахтачилик ва бошқа қишлоқ хўжалиги экинлари ҳосилдорлигига жиддий таъсир этмоқда. Биз бу ҳақда тегишли ташкилотларга кўп марта мурожаат қилдик. Аммо ҳанузгача бу соҳада жиддий тартиб ўрнатилгани йўқ. Навоий шаҳар саноат корхоналарида ишловчилар учун табиий муҳитнинг оғирлиги ҳисобга олинган. Уларнинг иш ҳақига 20—30 фоиз қўшимча тўланади. Аслида энг кўп заҳарланаётган — бизнинг одамларимиз. Биз эса атроф муҳитига етказилган моддий зарарни ундириб олишнинг уддасидан чиқа олмаяпмиз.

Аксига олгандай, айрим билимдонлар жамоа ва шўро хўжаликларини тугатиш керак, деган ғоялар билан чиқишмоқда. Назаримда, жамоа хўжаликларининг шунча йил элни тўйдириб, кийинтириб келаётгани кимларгадир ёқмай қолаяпти. Мабодо биз жамоа хўжаликларини бутунлай тарқатиб юборадиган бўлсак нимага эришамиз? Етмиш йил давомида ўтказилиб келинаётган бирлаштириш ва яна тарқатиб юборишлар амалда ўзини оқламади-ку. Жамоа хўжаликлари шу пайтгача давлат буюртмаларини бажариш учун энг сўнгги имкониятларини сарфлаб келмоқдалар. Бир вақтлар жумҳуриятимизда пахтага омон қолиш, мустақиллик сиёсати деб қаралган. Биз энг қийин дамларда мамлакатни мўл-кўл пахта билан таъминладик. Ҳозир ҳам биздан пахтадан бошқа нарса сўралмайди. Пахта теримидан бошқа бирор мавсумга ҳеч қачон сиёсий тус берилмайди. Ленин айтганидек, пахтага оламшумул масала деб қараб келдик-у оддий пахтакорнинг манфаатини ҳамиша четда қолдирдик.

Иқтисодий мустақиллик, менинг тушунишимча, аввало ўз ерига, етиштирилган маҳсулотига ўзи хўжайинлик қилишидир. Биз ҳозиргача ўз еримизнинг қадрини, топширилган маҳсулотимизнинг асл баҳосини билмаймиз. Ҳозир халқимиз манфаати учун кўп имкониятлар яратилмоқда. Чет эл корхоналари билан ҳамкорлик қилиш, маҳсулот айирбошлаш режалари тузилаяпти.

Жамоа хўжалигимиз меҳнат аҳли юзага келтираётган иқтисодий кўрсаткичлар замирида йил — ўн икки ойлаб чекилган заҳмат ётади. Энди ана шу рақамлар инсон манфаатига, бунёдкорнинг ўзига хизмат қилсин, дейман.

М. ИБРОҲИМОВ,
Навоий районидаги «Ленин йўли» жамоа хўжалиги бошқарувининг раиси.

Шартнома лойиҳасини ўқиб

Яқинлашиб келаётган якшанбада мамлакатимиз тарихида илк бор юз бераётган муҳим сиёсий воқеанинг шоҳиди, фаол иштирокчилари бўламиз. Шу куни сиз билан биз — ҳаммамиз суверен давлатларнинг ихтиёрий бирлигига асосланган Совет Социалистик Республикалари Иттифоқини сақлаб қолиш масаласига ўз муносабатимизни билдирамиз.

Ўзининг байналмилал табиати, оққўнгиллиги, чуқур самимияти билан танилган ўзбек халқи бу сафар ҳам азалий эътиқодига, анъаналарига содиқ қолишига шубҳа йўқ. Республикамиз бугунги раҳбариятининг ушбу масала бўйича ўзгармас нуқтаи назари ҳам шунга ундайди. Меҳнат аҳли аҳволини яхшилаш, мавжуд мушкулотларни ечиш йўлидаги ҳукумат саъй-ҳаракатлари эл қалбида умид учқунларини ёқди. Юзага келган шарт-шароитларни ҳисобга олиб, етти ўлчаб бир кесган ҳолда иш қилинаётгани, республикани иқтисодий ва сиёсий инқироздан олиб чиқиш йўлидаги изланишларни кўпчилик кўриб ва тушуниб турибди.

Ҳозирги вазият шундайки, халқимиз олдида кўндаланг турган йирик ҳаётий муаммоларнинг биронтаси ҳам миллатларнинг ҳақиқий ҳамдўстлиги, биргаликдаги ғайрат-шижоатларисиз ҳал бўлиши мумкин эмас. Шунинг учун ҳам республикамиз халқлари ўз тақдирларини янги асосларда шаклланадиган Иттифоқ билан бирга, унинг таркибида тасаввур этмоқдалар.

Мамлакатда тартибсизликлар, ноаҳиллик, низолар авжга чиқиб турган бир пайтда бизда ҳукм сураётган нисбатан осойишталик, миллий тотувлик, якдиллик кўнгилга таскин беради, келажакка ишончимизни мустаҳкамлайди. Бироқ, айни пайтда, яқинда эълон қилинган «Суверен республикаларнинг Иттифоқи тўғрисида шартнома» лойиҳасини синчиклаб ўқиб чиқарканман, қарама-қарши ўй-хаёл гирдобида қолдим: лойиҳада акс этган Иттифоқ билан биз овоз бермоқчи бўлган Иттифоқ ўртасида ҳали анча фарқ бор.

Йўқ, бу билан мен референдумга «ҳа» деб хатога йўл қўймаслигимиз керак, деган шубҳани ўртага ташламоқчи эмасман. Биз янгиланган Иттифоқ учун, суверен давлатлар Иттифоқи учун овоз берамиз ва тўғри йўл тутган ҳисобланамиз. Лекин лойиҳа суверен давлатлар Иттифоқини тузиш учун кураш референдумнинг ўзи билан тугамаслигини кўрсатиб турибди. Шундай Иттифоқнинг қонуний асосларини ишлаб чиқишда республикаларнинг олий ҳокимият органлари, уларнинг ваколати билан иш кўрадиган раҳбарлар зиммасига оғир масъулият тушадики, бунга ҳозирданоқ пухта тайёргарлик кўриш керак.

Мазкур шартнома лойиҳаси ўз ўтмишдошларидан кескин фарқ қилиши таъкидланмоқда. Шубҳасиз, унда олға қараб жиддий қадам қўйилган. Лекин, афсуски, бу ҳали биз ўйлаган суверен давлатлар Иттифоқи шартномаси эмас. Лойиҳадаги қатор бандлар талқини фикримизга далил бўла олади. Масалан, республикалар мулки ва Иттифоқ мулкига тааллуқли 7-модда бандларини кўрайлик. «Республикалар ўз ҳудудидаги ер, ер ости бойликларининг ва бошқа табиий ресурсларнинг, шунингдек давлат мол-мулкининг мулкдоридирлар», деб тўғри қайд этилган. Шу билан бирга, жумланинг давомида давлат мол-мулкининг шартнома асосида Иттифоқ мулки қилиб мустаҳкамлаб қўйилган қисми бундан мустасно эканлиги таъкидланади. Қуйироқда эса: «Республикалар ССР Иттифоқининг олтин, олмос ва валюта жамғармаларида ўз улуши бўлиши ҳуқуқига эгадирлар ва шу жамғармалардан фойдаланишда қатнашадилар», дейилади.

Хўш, давлат мол-мулкининг «Иттифоқ мулки қилиб мустаҳкамлаб қўйилган қисми» нималардан иборат? Бу ерда яна республикаларнинг, катта-кичиклиги ва ҳоказо белгиларга қараб республикалар ҳиссаси аниқлаб берилиши зарур.

Олтин заҳираси, олмос, валютага келсак, ҳар бир республиканинг ана шундай ўз бойлиги бўлиши, айни пайтда улар Иттифоқ жамғармаларини яратишга ўз ҳиссаларини қўшишлари тўғрироқдир. Умуман, мазкур моддада Иттифоқ мулки нимаю жумҳурият мулкига нималар киради—аниқ кўрсатилиши шарт.

Мулк масалаларига бевосита алоқадор яна бир муаммо

ИТТИФОҚ ҚАНДАЙ БЎЛИШИ КЕРАК?

айнан уларнинг қаъридан қазиб олинадиган энг муҳим ер ости бойликлари — олтин, олмос, бошқа рангли ва нодир металлар кўзда тутилмаяптими?! Умуман, республика ҳудудидаги ер ости бойликлари, энг аввало, олтин ва бошқа стратегик аҳамиятга молик қазилма бойликлар ҳеч қандай мустасно ва истисноларсиз тубли-жойли халқнинг дахлсиз мулки бўлиши керак. Улардан биринчи навбатда республика манфаатларини кўзлаб фойдаланиш, шунда ҳам келгуси авлодларни ўйлаб ғоят тежамкорлик ва эҳтиёткорлик билан сарфлаш даркор. Иттифоқ ваколатларини рўёбга чиқариш учун кетадиган сарф-ҳаражатларни кўтаришда маъқен, ҳақида жиддий ўйлаб кўриш зарурга ўхшайди. Бу — «мудофаа корхоналари» билан боғлиқ муаммо. Лойиҳада айтилишича, уларнинг қурол-яроғ ва ҳарбий техника ишлаб чиқаришига Иттифоқнинг тўла раҳбарлиги амалга оширилса, халқ истеъмоли молларини ишлаб чиқариш бўйича фаолиятини ҳам Иттифоқ республика билан бирга бошқаради. Биринчидан, масала шу тарзда қўйилганда республиканинг маъқеи йўқ даражада бўлиб, ҳатто истеъмол молларидан ҳам ўз ихтиёри бўйича фойдалана олмайди. Иккинчидан, мудофаа корхоналари сирасига қандайлари киради, деган масалани ҳам қайта кўриб чиқмоқ лозим. Акс ҳолда республикадаги йирик корхоналарнинг катта қисми шу жумлага қўшилиб кетиши мумкин.

Бизнингча, бевосита қурол-яроғ ёки ҳарбий техника ишлаб чиқарадиган корхоналар мудофаа саноати доирасида бўлиши, ҳарбий эҳтиёжлар учун деталлар, айрим ускуналар ишлаб чиқарадиган корхоналар эса республикалар ихтиёрига ўтказилиб, ҳарбий буюртмаларни биринчи навбатда бажариш мажбурий қилиб қўйилиши маъқул. Конверсия шартлари ҳам шуни тақозо этади-ку.

Марказ билан республикалар ўртасидаги ҳамда республикалараро иқтисодий муносабатлар хусусида ҳам аниқлик киритилиши лозим бўлади. Яъни бунда ҳамкорлик фақат горизонтал ўзаро иқтисодий шартномалар асосида қурилиши қайд этилгани маъқул. Ана шунда ҳозиргача қўлланилган ва фақат иқтисодий зарар келтирадиган баъзи салбий «тажриба»ларга чек қўйиларди. Масалан, бизнинг республикамиз ўз эҳтиёжи учун етарли донни фақат Қозоғистондан олиши мумкин, аммо СССР Режалаштириш давлат комитети шу маҳсулотни 4-5 республикадан олишга мажбур этаётганини сира оқлаб бўлмайди.

Чет эллар билан иқтисодий алоқалар масаласида лойиҳада Иттифоқ ўз ваколатлари доирасида ташқи иқтисодий фаолиятни амалга ошириш, айни пайтда унинг республикалар билан бирга уларнинг ташқи иқтисодий фаолияти асосларини белгилаб бериши кўрсатилади. Шу билан бирга Иттифоқнинг республикалар билан бирга умумий валютага асосланган молия-кредит, пул, солиқ ва нарх сиёсатини ўтказиши, ССР Иттифоқининг олтин заҳирасидан, валюта жамғармасидан фойдаланиш кўзда тутилган. Мана шу қонун-қоидалардан кейин жумҳуриятлар чет эллар билан қай даражада мустақил иқтисодий алоқалар олиб боради? Бу алоқалар миқёсини ҳозиргидек Иттифоқ органлари билан келишишга ойлаб-йиллаб вақт сарфламаслик чораларини ҳам кўриш керак чамаси.

Энди икки оғиз сўз лойиҳанинг Иттифоқ ваколатларини амалга оширишда республикалар иштироки ҳақидаги моддаси ҳақида. Унда «Республикалар ССР Иттифоқининг ваколатларини амалга оширишда Иттифоқ идораларини биргаликда тузиш... орқали қатнашадилар» дейилади. Афсуски, илгари ҳам, янги тузилаётган Иттифоқ Вазирлар маҳкамасида ҳам кўпгина республикалар, жумладан Ўзбекистон ССР вакилларини топиш қийин. Ҳатто яқинда шаклланган Хавфсизлик кенгаши таркибида миллий жиҳатдан янгилик йўқ. Бу борада Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларида мамлакатни идора этишдаги байналмилалчилик тажрибасини қўлланиш фойдадан холи бўлмасди.

Ниҳоят, лойиҳада Иттифоққа кирган республикалар шартнома қатнашчилари белгилаган тартибда Иттифоқдан эркин чиқиш ҳуқуқига эга эканликлари қайд этилган. Бизнингча, бу ерда ана шу тартибни шартнома билан бир вақтда ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш ёки шартноманинг ўзида унинг асосий принципларини кўрсатиб ўтиш жоиздир. Акс ҳолда Иттифоқдан чиқиш қоидалари ҳақидаги мавжуд қонун амалда бирон-та республиканинг Иттифоқ таркибидан чиқиб кета олмаслигини таъминлашга қаратилган ва шунга эришилган.

С. САИДВАЛИЕВ,
СССР Журналистлар уюшмаси аъзоси.

«Тошкент трактор заводи» ишлаб чиқариш бирлашмасида лазерь қурилмаси ишга туширилди. Бу янги технология асосида агрегатнинг ички қисмларига ишлов берилганда уларнинг чидамлилиги 1,5—2 ҳисса ортади.

СУРАТЛАРДА: 1. Янги қурилманинг умумий кўриниши. 2. Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Ядро физикаси институти иссиқлик физикаси бўлимининг сектор мудири О. Н. Чистяков тажриба ўтказмоқда.

Л. КАЛЕНСКАЯ олган суратлар. (ЎзТАГ).

ИЛҒОР УСУЛ САМАРАСИ

Пахтачи районидаги барча колхозу совхозлар хўжалик ҳисоби ва жамоа пудрати асосида ишламоқда. Хўжалик юритишнинг бу янги шакли ишлаб чиқаришда катта самара бермоқда. Жойларда тузилган бригадалар кенгаши кенг фаолият кўрсатаяпти. Шу кунларда ўрта бўғин мутахассислари ва бригада бошлиқлари ўртасида ўқув ташкил этилган. Бундай малака ошириш дарсларида тажрибали қишлоқ хўжалик ходимлари, партия-хўжалик фаоллари чиқишлар қилишмоқда. Семинар машғулотлари эса илғор хўжаликлар базасида ўтказилмоқда.

Умумхалқ референдумига тайёрмисиз?

НАЖОТ ЭШИГИНИ ИЗЛАБ

Ошкоралик замонида бир нарсага шукур демоқлик керак: юз-кўзига бостирилган қат-қат туманли ниқобларни йиртиб бўлса-да, халқимиз уйғонаяпти. Хизмат тақозоси билан жумҳуриятимизнинг кўпгина жойларида бўлишга, одамлар билан суҳбатлашишга тўғри келади. Негадир улар аввалгидек олди-қочди мавзуларда эмас, ўзларининг, қолаверса, болаларининг тақдири ҳақида куйиниб гапирадилар. Истайсизми, истамайсизми, бу суҳбатлар жамият ҳаётидаги дардли нуқталарга бориб тақалаверади. Бундай нуқталар эса бисёрдир. Тиш оғриғи бўлса — йўли осон. Таассуфки, танадаги фалажлиқдан қутулиш машаққатлироқ. Муолажанинг минг бир усули талаб қилинади. Хўш, муолажа ҳам қилинди, дейлик. Аммо вужуддаги барча кучлар ўша оғриқ нуқтадаги «номаҳрам» вирусга қарши баробар курашмас экан, дардни енгиб, ҳар қандай тўсиқнинг «панжасига панжа уриб» бўлмайди.

Хуллас, суҳбат-мунозара ўзани беихтиёр эрта-индин бўладиган умумхалқ референдумига бориб тақалади. Эҳтимол, уларнинг мулоҳазалари айрим сиёсатдонларимиз қарашлари даражасида бўлмас, лекин бизни хурсанд қилган бир жиҳати борки, у ҳам бўлса — ҳаракат: бепарволик, лоқайдлик касофатларидан қутулаётганлигимиз.

Мулоҳазаларимизни ўқиётган киши балки биз билан баҳсга киришиши мумкин: «Ўртоқ журналистлар, ёлғон сўзлаяпсизлар, ахир бизда жимжитлик-ку?» — деб.

Йўқ, бизда жимжитлик эмас. Халқимиз азал-азалдан дардини ичига ютган, ҳамма нарсани ҳам тилига олиб чиқишни одобдан эмас, деб ўйлайди. Бу бизнинг фожиамизми ёҳуд фазилатимиз — билмадим. Эҳтимол, ичидагини юзага чиқарадиган бир ҳалол макон йўқдир, балким...

Нуфузли йиғинда таниқли шоирларимиздан бири: «Икки йилдан бери шеър ёзмаяпман», — деб айтган эди. Нима учун? Замон, давр тезкор: туйғуларинг бир дам нафратга айланади, бир дам хомушликка ва яна бир дам сукутга...

Столга мукка тушдингми, кетма-кет саволлар гирдоби чирмаб олади: келажакда қандай яшаймиз, халқимиз тақдири нима кечаркин, яна ўзимизни қопқонга тутиб бермаймизми, эҳтимол, яхши бўлар...

Ҳозирги авлод аросат замонида шаклланди. Кимга ишониш керагу, нимага ишонмаслик керак, ҳақ қайдаю ноҳақ қайда — билиб-билмай воизга етдик. Эҳтимол, жавобсиз саволларимизнинг интиҳосизлиги ҳам шундандир.

Жамиятимизнинг етмиш йил давомида шаклланган яна бир иллати шуки, бизда ҳанузгача манзили туташмайдиган икки ёки уч йўловчининг ўзаро мулоқот маданияти йўқ. Ҳамиша бир ёқламалилик — фикрда ҳам, бошқарувда ҳам, ҳаттоки зироатчиликда ҳам яккаҳокимликка йўл қўйилдики, токи биз бу иллатдан қутулмас эканмиз, мулоқот маданияти мавзуида бошқа гап бўлиши мумкин эмас.

СССР референдуми нима? Жумҳуриятимизнинг ундаги ўрни қандай бўлади? Биз Иттифоқ таркибида қоламизми ёки йўқми?

Таҳририятимизга келаётган мактубларнинг барчасида ана шу саволларга жавоб изланган, ҳар ким имкон даражасида мулоҳаза юритган. Биз холис йўлда туриб, уларни бўяб-бежамай сиз, азиз муштарийларга етказишни мурод қилдик.

«Шу йилнинг 17 март куни ўтказиладиган умумхалқ референдумида фаол қатнашишга аҳд қилганман. Мен жумҳуриятимизни... Иттифоқ таркибидан ташқарида тасаввур эта олмайман. Етмиш йилдан ортиқ давр ичида шаклланган иттифоқни бир дақиқада парчалаб бўлмайди...» — деб ёзади Андижон районидаги 2-ўрта мактаб директори Ж. Турдиев.

М. Шодиматовнинг мулоҳазалари эса бироз эҳтиросли: «Жумҳуриятимизнинг мустақиллик декларациясини ўқиб хурсанд бўлган эдим... Афсус, хато ўйлаган эканман. Биз шу пайтгача унитар давлат қобиғида яшаб келдик. Ҳозирги ислоҳ ва мураккабликлар бундан икки аср аввалги француз инқилобига ўхшайди. Шу инқилоб фидойиси М. Робеспьер «Ватан учун чала иш қилиш, унинг учун ҳеч нима қилмасликдир», — деган эди...»

Бир қатор муаллифларимиз эса инқилобдан кейинги етмиш йиллик тарихимиз саҳифаларидан «ёруғлик» қидирадилар. Қашқадарёлик Ж. Қаршиев, Андижондан Ҳ. Рустамов, М. Мамажонов, Тошкент вилоятининг Коммунистик районидан И. Исҳоқов, самарқандлик Бурҳон Бобомирзаев инқилоб давридан буён аҳил бўлиб яшаётган халқларни ягона иттифоқ доирасида яна оға-ини бўлиб қолишга даъват этадилар.

Яна бир гуруҳ муаллифларимиз борки, уларнинг мулоҳазаларини ўқигач, беихтиёр яна бир савол кўндаланг бўлади: «Шошилмаяпмизми?».

«Совет Иттифоқининг бундан кейин қандай бўлиши референдум натижаларига боғлиқ. Баъзан ёлғиз қолганимда бу навбатдаги яна бир шошма-шошарлик эмасмикан, ҳали бу даражада иш олиб боришга вақт етилмаган эдику, деган шубҳаларга ҳам бораман.

Ҳар не бўлганда ҳам референдум масаласида хатоликка йўл қўймаслигимиз керак, бильъакс бизни ҳеч ким кечирмайди». Кўқонлик М. Шарипов мактуби ана шундай мазмун касб этган. Андижонлик М. Абдуқаҳҳоров, Хоразм вилоятидан Қ. Қодиров ҳам шу тарзда фикр билдирганлар.

Жумҳуриятимиз фуқароларини тўлқинлантирган яна бир жиҳат — Иттифоқ шартномасининг аввалги лойиҳаси муҳокамаси бўлди. Деярли ҳар бир мақола ёки мактубда шартнома шартларига алоҳида эътибор қаратиш кераклиги, айниқса бу соҳада адашиш ёки кўр-кўрона хато қилиш келажакда қалтис ҳукмларга олиб келиши қайта-қайта таъкидланади.

Андижонлик муаллифимиз Бахтиёр Бобоев янги Иттифоқ шартномаси ҳақидаги фикр-мулоҳазаларини билдирар экан, 1922 йилги шартнома билан қиёслаб шундай хулосаларга келади: «Мазкур шартномадаги янгича сўз алмашувларига алданмаслик керак. Масалан, эски шартномада «Ер ости бойликлари, ўрмон ва сувлардан фойдаланиш тартибини ўрнатиш», дейилган бўлса, янги шартнома лойиҳасида эса «Табиат ресурсларидан фойдаланиш асослари тартибини ўрнатиш», деб ёзилган, яъни Хўжа Али-Али Хўжа.

Шундай қилиб, устамонлик билан бошқа кўпгина эски ва янги ваколатлар барча бошқа моддаларда ҳам кўрсатиб ўтилган, қайтадан тиркалган».

Шунингдек, Самарқанд вилоятидан Зиёдилла Жумаев, янгиерлик Исроил Эрназаров ҳам Иттифоқ шартномасини имзолашда жумҳуриятларнинг ҳам иқтисодий, ҳам сиёсий мустақиллигига алоҳида эътибор бериш кераклиги ҳақида фикр-мулоҳазаларини билдиришган.

Муштарийларимиздан келаётган мактубларни ўқиб туриб, киши оғир хаёлга толади: бизнинг елкамизга шу қадар масъулиятли вазифалар юкланганки, унинг қандай ҳал қилиниши келажак авлодларимизга бизни ким ва нималарга қодир бўлганлигимизни кўрсатадиган тарихий далил бўлади.

Ижтимоий-сиёсий ғалаёнлар тумани аро кезинмоқдамиз. Бу туманликда нажот эшиги тутқичини топиш учун ақл ва идрок билан иш тутишимиз, саботли ва собит бўлишимиз, ҳар хил эҳтирослар ва ҳиссиётларга берилмаслигимиз зарур. Хўш, нажот эшиги қаерда? У Иттифоқ таркибида бўладими, тўла мустақилликка эришиладими, бундан қатъий назар, халқ биздан фаровонлик, тўкин-сочинликни кутмоқда.

Назаримизда, нажот эшигининг калити халқнинг ўзида. Омманинг ичига кириш, унинг дилидагини тинглаш, қувончу дардларига шерик бўлиш керак. Зеро, бундан ўзга мақсадимиз ҳам, маслагимиз ҳам, йўлимиз ҳам йўқ.

«ХАЛҚ СЎЗИ»НИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ҲАЁТ БЎЛИМИ.

Шўроларнинг таянч нуқталари

КЕНГАШГАНГА ДУНЁ КЕНГ

СИРДАРЁ ВИЛОЯТИ МАҲАЛЛА ҚОМИТЕТЛАРИ РАИСЛАРИ БИРИНЧИ ҚУРУЛТОЙИ ҚАТНАШЧИЛАРИНИНГ ЯКДИЛ ФИКРИ АНА ШУНДАЙ

Одамлар йиғилишлардан зериккан бир пайтда вилоят миқёсида шундай катта тадбир ўтказиш шартмикан? Иттифоқ, жумҳуриятларда бўлаётган съездлар, сессиялар, пленумлар, конференциялар, яна қанчадан-қанча биров билиб, биров билмайдиган йиғинлар ҳақидаги матбуот хабарлари оддий халқнигина эмас, унчамунча сиёсатдонларни ҳам қизиқтирмай қўйди. Йиғилишлар тўхтовсиз давом этаётгани билан халқимизнинг бири икки, тирикчилиги яхши бўлиб қолаётгани йўқ. Агар мажлису машваратлар билан ҳаётни ўзгартириш мумкин бўлганида мамлакатимиз фаровонликда жаҳонни лол қолдириши шубҳасиз эди. Афсуски...

Қурултой ўтказилармиш, деган хабарни эшитганимда ана шулар ҳақида ўйладим. Жойларда бўлиб, маҳалла комитетлари аҳволи, оқсоқоллар дарди, ташвиши билан қизиқдим.

Оқолтин районидаги «Шодлик» маҳалла комитетига Турсунбой ака Рўзиқулов раислик қилади. Одамларнинг гапига қараганда барчага баробар. Яхши маслаҳати, ўринли ўгити, маҳалла иссиқ-совуғидан ҳамиша хабардорлиги туфайли обрў-эътибори ҳам жойида.

— Қишлоғимизда 3.960 киши истиқомат қилади, — дейди Турсунбой ака. — Фақат 1990 йилнинг ўзида 42 та никоҳ, 60 та суннат тўйи ўтказдик. Меҳнат фахрийси Маматқул Ғозибеков, Беруний номли мактаб директори Райимқул Тўхтаев, илғор пахтакор Ёдгор Холбоев каби фаолларимиз барча тадбирларда бош-қош.

— Комитет идораси борми?

— Йўқ.

— Раис сифатида қанча маош оласиз?

— Бу янгилик ҳали бизга етиб келмади. Гап маошда эмас. Эл-юрт хизматидан мамнун бўлса, шунинг ўзи кифоя.

Гулистон шаҳридаги 12-маҳалла комитети раиси билан учрашишдан аввал кўчада дуч келган одамларга мурожаат этдик.

— Маҳалла оқсоқолини танийсизми?

— Ҳа, Ўктам ака Йўлдошев. Нимайди? — деди қизиқсиниб бола етаклаган жувон.

— Ўктам ака қанақа одам?

— Яхшига яхши, ёмонга ёмон. Одамлардан сира ёрдамини аямайди.

Суҳбатимизга эллимамо киши қўшилди.

— Ўктам аканинг ажойиб бир фазилати бор: озодалик, саранжом-саришталикни ёқтиради. Шу боис маҳалламиз ҳамиша ораста.

Шаҳарнинг 4-микрорайонида ҳали маҳалла комитетлари тузилмаган. Улар вазифаси уй-жойдан фойдаланиш идораларига юклаб қўйилган. Тўй, маъраке ва бошқа тадбирларда аҳоли қийналиб қоляпти. Баъзи маҳалла комитетлари фаоллари турли маросимларда уйнинг тўридан жой олиб, қачон ким қандай тадбир ўтказишини рўйхат қилишдан нарига ўтмаяптилар. Хуллас, маҳалла комитети ўзи қандай идора? Унинг асосий вазифаси нималардан иборат? Очиғи, бу ҳақда фаоллардан тортиб, оддий фуқароларгача қатъий фикрга эга эмаслар. Комсомол районидаги бир неча қишлоқда айни бир тадбир жойларда турлича ўтказилаётганидан воқиф бўлдик. Албатта, ҳар ернинг ўзига хос шароити, анъаналари бор. Биз улар ҳамма жойда бир хил ўтиши керак, деган фикрдан йироқмиз. Лекин нима бўлганда ҳам шўроларнинг жойлардаги таянч нуқталари ишини ўз ҳолига ташлаб қўймаслигимиз керакка ўхшайди. Шу маънода вилоят кенгашининг мавжуд 365 та маҳалла оқсоқолларини жамлаб, ошкора мулоқотга таклиф этганини фақат табриклаш мумкин. Назаримда шундай йиғин ўтказиш зарурати кейинги йилларда аҳолига уй-жой қуриш ҳамда томорқа учун ер ажратиш, қишлоқ хонадонида чорва туёғи сонини оширишга оид муҳим тадбирлар туфайли туғилди.

— Ушбу мақсадлар учун 10 минг гектар суғориладиган жой ажратдик, — деди ўз маърузасида вилоят Советининг раиси Абдухолиқ Айдарқулов. — Аммо, афсуски, ҳамма ҳам ажратилган ердан унумли фойдаланмаяпти. Ўзи шундай ҳам юмуши бошидан ошиб ётган қишлоқ Советлари, хўжалик раҳбарлари муҳим ишни тегишлича назорат қила олмаяптилар. Сиз, ҳурматли оқсоқоллардан ташаббусни ўз қўлларингизга олиб, бир қарич ер ҳам қаровсиз қолмаслигига бош-қош бўлишингизни илтимос қиламиз.

Гулистон бозорида бўлсангиз, саҳий диёримизда етиштирилган барча неъматлар муҳайёлигидан кўзингиз қувонади. Аммо нархини сўрасангиз — осмон баравар. Сабаби оддий: чўлқуварлар диёрида боғ-роғлар яратиш эътибордан четда қолиб келди. Мавжудлари аҳоли эҳтиёжининг ярмини ҳам қондирмайди. Қишлоқ хонадонларида бўлсангиз, ҳовлисида ҳатто бир туп мевали дарахт йўқларини кўплаб учратасиз. Шу боис вилоят бозорларида асосан Фарғона водийси, қўшни Тожикистон ва Қирғизистондан келган соҳибкорлар мева-чева сотишаяпти. Бу масалага маърузада алоҳида эътибор берилди.

— Бозор иқтисодиёти муносабатларига ўтилса, муаммо янада кескинлашади, — деди нотиқ. — Еримиз, сувимиз, энг муҳими — меҳнаткаш халқимиз бўла туриб, дастурхонимизни ўзгалар неъмати билан тўлдиришга ҳаққимиз йўқ. Озроқ хафсала, ташкилотчилик қилсак, яна уч-тўрт йилда меҳнатимиз самарасидан баҳраманд бўламиз. Биз вилоятимиздаги бир қатор хўжаликлар томорқаларини ўрганиб чиқдик. Ибратли хонадонларни кўриб жуда хурсанд бўлдик. Боёвут районининг Усмон Юсупов номли давлат хўжалиги ҳудудидаги хонадонлар томорқаларида фақат озиқ-овқат экинлари етиштирилаяпти. Мевазорлар яратишга алоҳида эътибор берилмоқда. «Малик» давлат хўжалигида яшовчи Алижон ака Ғаниевга қанча раҳмат айтсак, шунча оз. Миришкор отахон беш сотих ердан йилига тўрт марта ҳосил олишни йўлга қўйган. Ўзидан орттириб, бозорга маҳсулот олиб чиқаяпти. Унинг ўтган йилги даромади 6 минг сўмга етибди. Офарин, отасига раҳмат!

Комсомол районидаги «Ленинград» давлат хўжалигининг деярли барча хонадонларида йилига тоннлаб анор етиштирилади. Бу ажойиб миришкорлар тажрибасини кенг ёйиш маҳалла оқсоқолларининг биринчи галдаги вазифалари бўлмоғи лозим.

Халқимиз маҳалла — отанг, маҳалла — онанг, деб бежиз айтмаган. Ёшлар тарбияси, оилалар тақдири, қайнона-келин муносабатлари бугунги кунда анча мураккаблашди. Кўплаб ўсмирлар мактаб ёшидаёқ носоғлом йўлга кириб кетишаяпти. Ота-боболаримиздан қолган иззат-ҳурмат таомиллари унутилмоқда. Ҳаммамиз учун ёт иллат — бефарқлик йилдан-йилга чуқурроқ илдиз отиб бораяпти. Куппа-кундузи бир бечорани тунасалар, индамай ўтиб кетаверамиз. Эртага ўзимиз ҳам шундай ҳолга тушиб қолишимиз мумкинлигини ўйлаб ҳам кўрмаймиз. Енгилмизда қизимиз, синглимиз тенгиларга безорилар тегажоғлик қилишса, томошабин бўлиб тураверамиз. Бу иллат бизга қачондан ёпишди? Нега бу ҳақда жиддий мулоҳаза юритмаймиз? Болалар тарбиясини пионер ташкилотига, ўсмирлар тақдирини комсомолга топшириб қўйиб, шу аҳволга тушиб қолмадикмикан? Ҳурматли отахону онахонларимиз, эл-юрт иззатига муносиб инсонлар билан маслаҳатлашмай қўйганимиз оқибати эмасмикан бу?

Бир пайтлар хонадон у ёқда турсин, агар битта бемаъни одам чиқса, бутун маҳалланинг юзи ерга қараркан. Битта бўлмағурни дея бутун бошли эл маломатга қолган. Бироз ножоиз бўлса ҳам айтишга тўғри келади: ўғри маҳалла, ғар қишлоқ деган номлар бежиз берилмаган, ахир. Қаранг, битта ёмон доғини ювиш учун асрлар керак бўлаяпти. Аждодларимиз ўз юртини, маҳалласи номини покиза сақлашни муқаддас билишган. Афсуски, бугунги кунда хотин олиб хотин қўйиш, ўғирлик қилиш, ахлоқсиз йўлга кириш оддий ҳолга айланиб қолди.

— Қурултой чақириб, сизлар билан маслаҳатлашишга қарор қилганимиз боиси шундаки, — деди Абдухолиқ Айдарқулов. — Узоқ йиллар мобайнида маҳалла комитетлари шўро ва партия идораларининг эътиборидан четда қолди. Уларни бошқараётган одамлар халқимиз ҳурматига сазовор инсонлар эканини унутиб қўйилди. Оқсоқолларимизнинг ҳамиша эл-юрт ичида, одамлар ташвишида юришгани билан ҳеч ким қизиқмади. Бир сўз билан айтганда, маҳалла комитетлари ўз ҳолига ташлаб қўйилди.

Биз бугун ана шу тўсиқни олиб ташламоқчимиз. Ҳозирги шароитда юзага келган ижтимоий-сиёсий вазият, турли миллат вакиллари ўртасида халқлар дўстлигини мустаҳкамлашдан иборат муштарак вазифа сиз билан бизни ягона мақсад йўлида бирга ҳаракат қилишимизни талаб этаяпти.

Қўшнинг тинч — сен тинч, дейди доно халқимиз. Ўзаро иноқлик, аҳиллик, иззат-ҳурмат, осойишталик бўлмаган жойдан барака кўтарилади. Меҳр-оқибат йўқолади. Бундай вазиятда ҳар қандай жамият ҳам таназзулга юз тутади. Шу боис олдимизда турган вазифаларни амалга оширишда сизларнинг бевосита ёрдамингизга таяниб иш кўрмоқчимиз.

Маърузадан сўнг вилоятда кўзга кўринган оқсоқоллар сўзга чиқиб, ҳамкасблари, қурултойда ҳозир бўлган турли даражадаги шўро раҳбарлари билан фикр алмашдилар. Жуда кўп муаммолар тилга олинди, уларни бартараф этиш йўл-йўриқлари қидирилди. Тадбирга вилоят Советининг катта тайёргарлик кўргани яққол сезилиб турди. Бу нарса, айниқса, йиғин якунида А. Айдарқулов қатнашчиларнинг кўплаб саволларига аниқ, амалий жавоб қайтарганлигида бўлди. Қурултойга таклиф этилган вилоят ижроия комитетининг раиси Б. Маҳмудов, унинг муовинлари, ижроком тегишли бошқармаларининг раҳбарлари, барча район Советлари ҳамда ижроком раислари иштирокида мавжуд муаммолар ечимига шу жойнинг ўзида жавоб изланди.

Дабдабали чақириқлар, қуруқ шиорлар, кишини зериктирувчи вавзхонликлардан холи бу йиғин том маънода халқ сайлаб қўйган вакиллар, демак, бутун вилоят аҳолиси билан жонли мулоқотга айланди.

Қурултойдан қайтар эканман, бор-йўғи бир кун аввал Гулистондаги отахонлар чойхонасида қариялар билан бўлиб ўтган гурунгни эсладим.

— Қоғоз, қаламингни киссангга сол, ўғлим. Биз билан дардлашаман, десанг, битта чой чақиру ёнимизга ўтир,— деди мўйсафидлардан бири. —Ҳужжат-пужжат, ёзиш-чизиш деган гаплар идорада бўлади. Маҳалламизни сўраяпсанми, худога шукур, ёмон эмас. Шаҳримиз каттаси ўзи бош бўлиб, янги чойхона қурдираяпти. Ёнига бир масжид ҳам тикламоқчимиз.

Маҳалла оқсоқоли фамилиясини сўрагандим:

— Фамилиясини нима қиласан-а. Эринмай бир айланиб чиқсанг, унинг кимлигини биласан-қўясан, — деган жавобни эшитдим.

Отахонлар билан яна анчагача суҳбатлашдиму ён дафтарчамни олишга ботинолмадим. Бир ҳисобдан шуниси ҳам маъқул бўлган экан. Қурултой иштирокчиларидан бири А. Айдарқуловдан маҳалла комитетининг ҳужжат юритиш тартиби қандай бўлади, бирон комиссия текширгани борса, қанақа қоғозларни кўрсатайлик, деб сўраб қолди.

— Менга қолса ҳеч қандай ҳужжат-пужжатларнинг кераги йўқ. Мабодо текшириб қолишса, хонадонларга олиб киринг, кўчаларингизни айлантиринг. Озода, соя-салқин йўллар, саранжом-саришта, боғ-роғли ҳовлилар, чиройли уйлар ҳужжатларингиз бўлсин. Сизлардан бошқа ҳеч нарса талаб қилмаймиз.

Кўпчилик кўнглидаги гап бўлди. Зални қарсак босиб кетди. Кенгашганга — кенг дунё, деб шуни айтадилар-да. Раҳбарларимиз тез-тез отдан тушиб эл-юрт ҳолидан хабар олиб турсалар, халқ вакилларини чорлаб, юракдан дардлашсалар, кўплаб юмушлар ҳал этилиши шубҳасиз. Маҳалла чойхонасидаги оқсоқоллар билан вилоят оқсоқоли гапининг бир жойдан чиқиши ана шундай дейишга, Сирдарё яқин келажакда гуллаган воҳалардан бирига айланади, деб умид боғлашимизга асос бўла олади.

Темур АБДУРАҲМОН,
«Халқ сўзи»нинг Сирдарё вилояти бўйича мухбири.

Мунажжимлик тарихидан

ФАЛАКИЁТ ИЛМУ АМАЛИ

Наврўз, йилбоши! Хўш, бу сўзларнинг маъноси нима? Улар қачон, қаерда, қандай пайдо бўлди? Бу саволларнинг жавобини айтиш учун гапни бир қадар узоқдан бошлашга тўғри келади. Айтинг-чи, ҳудудсиз коинот, саховат билан еримизга нур сочиб турган энг кичик юлдуз — Қуёш ҳақида нималарни биласиз? Ҳаво очиқ дамлар юлдуз тўла осмонга назар ташлаганмисиз? Эътибор берган бўлсангиз, бундай пайтда ўзингизни доим улкан бир гумбазнинг қоқ ўртасида тургандек ҳис этасиз. Юраверсангиз, тепангиздаги гумбаз маркази ҳам сиз билан ўша томон силжийвергандек туюлади. Осмонда ўша ой, ўша юлдузлар бир хил баландликда, мовий қорамтир парда устига текис териб қўйилгандек милтираб тураверади.

Хўш, чиндан ҳам шундайми? Йўқ, албатта. Аслини олганда, яхлит осмон гумбази ҳам, мовий қорамтир парда ҳам йўқ. Ҳудудсиз коинот ва ундаги ададсиз юлдузлар бизнинг заиф назаримиздагина шундоқ бўлиб кўринади. Самовий ёритгичларнинг бариси бизнинг юришимиз, югуришимизга қараб эмас, балки ўз қонуниятлари асосида ҳаракат қилишаверади. Юлдузлар бир-биридан шу қадар олиски, улар оралиғидаги масофа миллион, миллиард чақиримлар билан эмас, балки нур йиллари билан ўлчанади (Фалакиёт илмига оид китобларга мурожаат этсангиз, бу ҳақда тағин ҳам чуқурроқ, муфассалроқ маълумот олишингиз мумкин).

Аждодларимиз қадимул айёмдаёқ самовий ёритгичлар ўрни ва уларнинг ҳаракат қонуниятларига оид маълумотларни билганлар, шулар асосида вақтни, йил фаслларини, деҳқончилик, чорвачилик, боғдорчилик ва бошқа кўпгина соҳалардаги ишлар муддатини аниқ, тўғри, бехато белгилаганлар. Масалан, халқ орасида мана бундай ўгитсимон гаплар юради: «Ётар вақтинггга қадар Тарози (юлдузлар туркуми) тўғрингга келса, ёзга не қолди», «Ҳулкар ботгач, чўпон сурувига қўчқор қўшади», «Тонг юлдузи (Зуҳра сайёраси) кўтарилса, карвон йўлга тушади». Шу юлдуз туркумлари ҳаракатини кузатсангиз, бу гаплар чиндан ҳам халқимизнинг кўп йиллик тажриба ва кузатишлари асосида юзага келганлигига тўлиқ қаноат ҳосил қиласиз.

Ёки, Юсуф Хос Ҳожиб бундан 922 йил бурун ўзининг «Қутадғу билиг» («Саодатга бошловчи билим») асарида баҳор ва Наврўз ҳақида бундай ёзади:

Қуёш қайта яна келиб ўрнига,
Балиқ қуйруғидан Қўзи бурнига.

Яъни, Қуёш кеча ва кундузнинг тенглик нуқтаси — олам экваторига қайтиб, ўрнига келди ва Балиқ (Ҳут) буржидан Қўзи (Ҳамал) юлдузлар туркумига ўтди, дегани. Кўрдингизми, аждодларимиз ҳали ўша замонлардаёқ фалакиёт илмини шу қадар аниқ ва мукаммал билганлар.

Бундай пайтда бир воқеа эсимга тушади. Қизиқ, энди ўйласам, ҳайрон қоламан. 4-5 ёшларда эдим. Амакимнинг хотини бўларди. Тўти дердик уни. Онамнинг кечки рўзғор ишлари кўп пайтлари мени шу Тўти ухлатарди. Ҳовли юзидаги сўрида осмонга тикилиб ётардим. У гоҳ эртак айтар, гоҳ юлдузлар ҳақида сўзларди. «Ҳув, ана у Етти қароқчи (Катта айиқ юлдузлар туркуми), кўраяпсанми, ўртадаги бири укачасини кўтариб бораяпти. Бу Темир қозиқ (Қутб юлдузи), унга саман от билан бўз от боғланган. Етти қароқчи шу отларни ўғирлаш мақсадида ҳар оқшом Темир қозиқ атрофида айланади. Ипини энди ечиб олмоқчи бўлганида, тонг отиб қолармиш.

— Нега уни Темир қозиқ дейдилар?

— Чунки бу юлдуз доим бир жойда туради. Отлар ҳам, Етти қароқчи ҳам унинг атрофида айланаверади. Энди бу ёққа қара, мана бу Тарози, буниси Супра, бу тўда юлдузлар Ҳулкар, буниси Ҳасан билан Ҳусан (эгизак юлдузлар туркуми).

Ажабо, мутлақо саводсиз, кекса қишлоқ аёли осмондаги кўплаб юлдузлар туркуми ва улар ҳақидаги ҳикояту ривоятларни биларди. Шундай бўлгач, халқ орасидан етишиб чиққан олиму донишмандлар, мунажжиму ҳисобдонлар ҳақида гапириб ўтиришга ҳожат қолармикин? Ҳа, халқимизнинг ўқиш, ёзишни билмаганлари ҳам ана шундай маънавий саводли эдилар қадимда!

Юқорида айтилганлардан келиб чиқиб, эътиборингизни масаланинг бошқа бир томонига қаратайлик. Оқшом чоғлари узоқ вақт назар ташлаб турсангиз, осмон гумбази ва ундаги ададсиз юлдузлар ғарбга томон биргаликда секин силжиб кетаётгандек туюлади. Қоронғу тушган маҳал шарқда кўринган юлдузлар саҳарга бориб ғарб томонга ўтадилар, баъзилари ҳатто ботиб, кўринмай қоладилар. Бунинг маъноси шуки, демак, бутун коинот ҳаракат қилади. Шундай экан, ҳар қандай ҳаракатнинг ҳам ўзига яраша муайян ўқи ва уни ўртадан иккига бўлиб турувчи марказий чизиғи, яъни экватори бўлади. Бу экватор, ўз навбатида, бутун оламни шимолий ва жанубий ярим шарларга бўлиб туради. Бизга эса худди шу улкан оламнинг фақат шимолий ярим шари осмон гумбази тарзида кўринади, холос. Ҳалиги айтганимиз — Темир қозиқ («Кичик айиқ» туркумининг биринчи юлдузи) оламнинг шимолий қутби ҳисобланади. Жанубий ярим шар ва унинг қутби (Надир)ни биз кўра олмаймиз. Қуёш ўзининг йиллик ҳаракати давомида икки марта олам экваторини (23 градус, 27 минут бурчак билан) кесиб ўтади. Биринчиси 21 март оқшоми содир бўлиб, бу пайт баҳорги тенг кунлилик ҳолатига тўғри келади. Иккинчиси эса, яъни кузги тенг кунлилик 23 сентябрда рўй беради. Шу икки кунда кечаси ҳам, кундузи ҳам баббаравар 12 соатдан бўлади. Қуёш олам экваторидан юқорига ўтган дақиқадан эътиборан Еримизнинг шимолий ярим шарида баҳор фасли бошланади. Жанубий ярим шарида эса куз дохил бўлади. Қадимги Греция, Рим, Миср, Ўрта Осиё халқлари йил фаслларини белгилаш ва йилнома тузишга Қуёшнинг коинотдаги худди ана шу ҳаракатини асос қилиб олганлар. Қуёш олам экваторини кесиб, шимолий ярим шарга ўтган дақиқада янги йил киради. Унинг биринчи куни, яъни 22 март қадимги Шарқ ва Ўрта Осиёда туркий тилда «йилбоши», форсида эса «Наврўз» (янги кун) деб юритилган. Наврўзни «саду пок», яъни табиатда юз кунлик қиш совуқлари тугади, деб ҳам атайдилар. Ҳамма жойда йилбоши, наврўз, навбаҳор, гул сайри, қозон тўлди тантаналари бошланиб кетади.

Шу ўринда яна бир нарсани эслатишга тўғри келади. Бундан 2 минг 200 йиллар муқаддам қадимги Греция ва Рим мунажжимлари илк бор буржий юлдузлар харитасини тузган маҳалда Қуёш олам экваторини худди шу Ҳамал (Қўчқор) юлдузлар туркуми сарҳадида кесиб ўтган бўлади. (Баҳорги тенг кунлилик шу ерда рўй берган). Қуёш йўли (эклиптика) билан олам экватори кесишиш нуқтасининг ҳар йили ниҳоят оз бўлса-да, силжиши туфайли бу ҳодиса эндиликда Балиқ юлдузлар туркумида содир бўлади. Аммо ойлар ва фасллар номи ўзгармай, аввалгича қолаверади. Шунинг ўзиёқ Шамсия йил ҳисоби бундан роса икки минг икки юз йил муқаддам пайдо бўлганлигини кўрсатиб турибди.

Арабистон ярим оролида ислом дини ва кучли халифалик пайдо бўлганидан сўнг пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом билан унинг душманлари ўртасида ихтилоф ва зиддиятлар, ўзаро низо ва урушлар кучайиб кетади. Шу сабабли Муҳаммад алайҳиссалом эрамизнинг 622 йили 16 июль куни ўз яқинлари билан Маккадан Мадинага кўчишга мажбур бўладилар. Буни «ҳижрат», яъни «кўчиш» деб атайдилар. Иккинчи халифа, ҳазрат Умар замонида унинг буйруғи билан Ойнинг Ер атрофидан айланиш ҳаракатига асосланган тақвим (календарь) тузилади. У ҳижрий-қамарий деб аталиб, 354 (кабиса йили 355) кеча-кундуздан иборат бўлади. Шу сабабли унинг янги йили ҳам, диний маросим ва байрамлар ҳам ҳар йили ўн бир кун олдин келаверади. 33 йил давомида ҳамма фаслларни бир сира айланиб чиқади. Яъни амалдаги Шамсий йил ҳисобидан ҳар 33 йилда бир йил олдин ўтади (бу фарқ ҳозирги кунда 42 йилни ташкил этади).

Бундай тақвим, шубҳасиз, табиат қонуниятларини ўзида ифода этолмас ва шунингдек ўша пайтлардаги мунажжиму алломаларни ҳам, деҳқону чорвадорларни ҳам, боғбонни ҳам қаноатлантирмасди. Шунинг учун Шарқ уламо ва мунажжимлари ўн биринчи асрда 365 кунлик буржий (астраномик) ёки ҳижрий Шамсий (Қуёш) йил ҳисоби даврасини қайта ишлаб чиқдилар. Бу ҳозир амалдаги Григорий тақвимига тўғри келади. Аммо унинг янги йили баҳорги тенг кунлилик — 22 мартдан бошланади. Бу минтақамиз шароити ва об-ҳавосига мутлақо мосдир. Баъзи ўринларда бу тақвимни ўша давр ҳукмдори номи билан «Малик шоҳ йил ҳисоби» (1072—1092 йиллар) деб ҳам юритадилар.

Малик шоҳ тақвимига кўра, Шамсий йилнинг бошланиши ҳам Муҳаммад алайҳиссаломнинг Маккадан Мадинага кўчишларидан, яъни 622 йилдан бошлаб ҳисобланади. Шунинг учун ҳам унга «ҳижрий» сўзи қўшилади. (1991—621-1370; ҳижрий Қамарий йил эса 1991—621-1370+42-1412 тарзида топилади).

Кўп ўтмай ҳижрий шамсий йил ҳисоби қадимги Шарқ ва Ўрта Осиё халқлари орасида кенг тарқалади.

Энди бунинг «буржий» йил ҳисоби дейилиши ва ойларнинг номи масаласига келганда, юқорида айтдик, аждодлар қадимул айёмдаёқ самодаги юлдуз туркумларини, уларнинг коинотдаги ўрнини ниҳоят тўғри аниқлаб, уларни муайян номлар билан атаганлар. Қуёш коинотдаги ҳаракати давомида ҳар йили шу юлдуз туркумларидан ўн учтаси сарҳадини босиб ўтади. Шунинг учун ҳам ўша туркумлар ўз асосий номларидан ташқари буржий (зодикальний) юлдуз туркумлари деб ҳам аталадилар. Шамсий йил ойларига шулардан ўн иккитаси асос қилиб олинади. Чаён ва Илондор (Змееносец) юлдуз туркумлари ёнма-ён бўлганлиги сабабли улар биттасининг номи билан аталади. Шундай экан, «наврўз», «йилбоши», «қозон тўлди» тантаналарини нишонлаш билан биз фақат янги йилнинг киришини, ўлкамизга чинакам баҳор нафаси уфурилишини шодхуррамлик билан кутиб олмай, балки ҳозиргидек кузатиш асбоблари бўлмаган замонларда самовий ёритгичлар сир-асрорларини, ҳаракат қонуниятларини шу қадар аниқлик билан ўргана билган донишманд аждодлар ақл-заковатига ҳам таъзим қилган бўламиз.

Бу ўринда айтиш керакки, ҳижрий Қамарий йил 354 (355) кундан иборат. У Шамсиядан ҳар йили 11 кун олдин келади. 33 йил давомида ҳамма фаслларни бир сира айланиб чиқади. Бу тафовут ҳозирги пайтда 42 йилдан иборатдир, дедик. 1369—42-1411 (Бу рақам Қамарий 1419 йилда 43 бўлади).

Маълумки, Ой ҳам, сайёралар ва Қуёш ҳам, қолаверса бутун коинот ўзининг муайян қонуниятлари асосида ҳаракат қилади. Тунги ёритгичимиз — Ойнинг Ер атрофини бир карра айланиб чиқиш даври 29 кун, 12 соат, 44 дақиқа, 2 сониядир. Агар 29 тўлиқ кундан ташқари соат, дақиқа ва сониялар инобатга олинмаса, йил ҳисоби ҳеч қачон тўғри чиқмайди. Шунинг учун ҳам, тақвим тузишда Қамариянинг тоқ ойлари 30 кун, жуфт ойлари 29 кун қилиб белгиланади. Дақиқа ва сониялар ҳар 30 йилда 11,013 кунни ташкил этади. Шу сабабли 30 йиллик бу давранинг 2, 5, 7, 10, 13, 16, 18, 21, 24, 26, 29-йиллари кабиси (узун) дейилиб, сўнгги ой — Зул ҳижжага яна бир кун қўшилади.

Кабиса йили қуйидагича аниқланади:

Муайян йил 30 га бўлинади, қолдиқ юқорида санаб ўтилган рақамларнинг биронтасига тўғри келса, шу йил кабиса ҳисобланади. Масалан: $1411:30=47$, қолдиқ — 1. Рақамлар орасида бир йўқ. Демак, ҳозирги тақвим йилимиз кабиса эмас. У 354 кундан иборат. Энди, $1412:30=47$, қолдиқ 2. Бу йил энди кабиса ҳисобланиб, 355 кундан иборат бўлади. Кўриниб турибдики, қадимги Шарқ мунажжимлари Қамария ҳисобини ихтиро қилишда Ойнинг Ер атрофида айланиш ҳаракатини тўғри ва аниқ ҳисоблаганлар ҳамда уни ўз ишларига асос қилиб олганлар. Қамария йил ҳисоби ҳозирги пайтда 40 дан зиёд ислом мамлакатларида қўлланилади.

Биз икки йил муқаддам Шамсия ва Қамария тақвимларини тартиб беришга журъат этдик. Шунга қадар жумҳуриятимиз, қолаверса Ўрта Осиёда ҳам бундай ёзма тақвим йўқ эди. Ҳисобдонлар, қуррачилар, аҳли уламо, умуман халқимиз уларни оғзаки тарзда юритардилар. Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётининг эндигина ташкил этилган Самарқанд бўлими бу тақвимларни ўн беш минг нусхада нашр этди. Шу сабабли у ҳозирга қадар кўпчиликнинг эътиборига етиб бормади. Бундан буён Шамсия ва Қамария тақвимларини кўпроқ нашр этиб, эл орасида кенг тарғиб қилсак, фойдадан холи бўлмасди.

Кейинги пайтлар рўзнома, ойнома, умуман матбуотда ҳам, алоҳида саҳифаларда ҳам Шамсия ва Қамария йил ҳисобига оид мақолалар кўплаб чиқа бошлади. Бу яхши, албатта. Аммо уларнинг баъзиларида бир қадар хато ва ноаниқликларга, чалкашликларга йўл қўйилаётганлиги ташвишлидир.

Чунончи, Самарқанд вилоят «Ленин йўли» рўзномасининг 1990 йил 28 ноябрь сонида **«Йилномалар тарихи»** сарлавҳали мақола босилди. Унинг остида «Гулистон» журналидан қисқартириб босилмоқда» дейилган изоҳ бор. Ундаги мана бундай жумлаларни ўқиб ҳайрон қоласан киши.

«Милод ҳисобида мучал йили 21 ёки 22 мартдан (!) бошланади. Мучал ҳисобида одамнинг ёши она қорнида пайдо бўлган кунидан ҳисобланади. Шунинг учун ҳам мучал ағдарилганда, туғилган йилга 9 рақами қўшилади (бу она қорнидаги 9 ойдир), йиғинди 12 га бўлинади. Қолдиқ сон мучал йилларининг тартиб рақамини билдиради. Масалан: $1940+9=1949$. $1949:12=162$ қолдиқ 5.

Демак, бу одам бешинчи жонивор — балиқ номи билан аталувчи йилда туғилган».

Бу ўринда туғилган йилга 9 қўшиб 12 га бўлиш, қолдиқ рақами мучални кўрсатиши тўғри. Аммо ундаги бошқа фикрлар қатор саволлар беришга мажбур этади кишини.

Биринчидан, она қорнидаги 9 ойнинг йилга қандай алоқаси бор?

Иккинчидан, агар бола етти ёки олти ойлик (шунақалари ҳам бўладику!) туғилган бўлса-чи?

Учинчидан, рисолага кўра ҳомила муддати тўққиз ой, тўққиз кун, тўққиз соат, тўққиз дақиқа ва тўққиз сония дейилади-ку? Бу ўн ой юзини кўриш деган гап эмасми?

Аслини олганда мучални тузиш учун туғилган йилга қўшилиши лозим бўлган 9 рақами она қорнидаги 9 ойга эмас, балки йилга тааллуқлидир. Яъни у ҳозирги 1991 йилнинг биринчи йили 9-рақамдаги маймун йили бўлганлигини кўрсатади. Ҳижрий Шамсий йил ҳисоби билан мучални топиш ҳам, аввало, шу қоидага бориб тақалади. Келинг, бошқача бир ҳисоб қилиб кўрайлик. Мучал, аслини олганда, ҳижрий Шамсий йил ҳисоби билан юритилади. Наврўз куни мучал ҳам ўзгаради. ($1924—621=1303$) Хўш, ҳижрий Шамсий 1030 йилга 9 рақамини қўшиб, 12 га бўлсак, қолдиқ 1, яъни сичқон йилига тўғри келадими? Йўқ, албатта. Чунки ҳижрий Шамсий ҳисобнинг биринчи йили (яъни 622 йил) илон йили эди. Шу сабабли бу ўринда энди туғилган йилга тўққиз эмас, олти қўшишга тўғри келади ($1303—6:12=19$, қолдиқ 1, сичқон). Ёки ўша мақоладаги ҳисобни олайлик. $1940—621=1319—6=1325:12$, қолдиқ 5, яъни балиқ йили.

Баъзи ўринларда Шамсия ва Қамарияни топиш учун милодий йилдан 622 ни чиқарадилар. Бу ҳам тўғри эмас. Аслида 621 ни чиқариш жоиз. Чунки 622 йил Шамсия ва Қамариянинг бошланиши, яъни биринчи йили саналиб ҳисобга киради. Бундай чалкашлик ва нуқсонлар, афсуски, сўнгги пайтлар бир қадар кўп учрамоқда. Шусиз ҳам кўпгина миллий-маданий маросимиз унутилиб, чалкаштириб юборилди. Эндиликда уларни қайта тиклаётганимиз беғоят хайрли, аммо бу борада тарҳимиз тоза ва беандоза бўлса яхши.

Аҳмад НАРЗИҚУЛ ўғли,
СССР Журналистлар уюшмасининг аъзоси.

Савдонинг бугунги қиёфаси

ПЕШТАХТАЛАР БЎШ, ОМБОРЛАР ТИРБАНД

«...Вазиятнинг фавқулоддалигини назарда тутиб, савдо соҳасидаги суиистеъмол ҳолатларининг олдини олиш ва пайини қирқиш юзасидан дарҳол чоралар кўрилсин, шу мақсадда заруратга қараб мувaққат бўлинмалар тузилсин».

(СССР Президенти М. С. Горбачевнинг фармонидан).

Дўконлар пештахталари бўмбўш. Дастурхонларимизда файз йўқ. Айрим савдо ходимлари эса юзага келган фавқулодда вазиятдан иложи борича фойдаланиб қолишга, мол-дунё орттиришга интилмоқдалар. Шунинг учун СССР Президенти М. С. Горбачев 1990 йил 30 ноябрда «Озиқ-овқат маҳсулотларини ва халқ истеъмоли молларини сақлаш, ташиш ҳамда савдо қилишда тартиб ўрнатиш мақсадида ишчи назоратини кучайтириш тўғрисида» фармон чиқарди. Ана шу ҳужжатга биноан халқ депутатлари Нарпай район кенгаши қошида ишчи назорати комитети тузилганди. Унинг аъзолари яқинда Оқтош шаҳар давлат савдоси идорасига қарашли бир неча дўконларни текширдилар.

Дастлаб биз 16-озиқ-овқат дўконига кириб, ҳафсаламиз пир бўлди. Пештахтада рўзғорга кераксиз, алмисоқдан қолган моллардан бошқа ҳеч вақо кўзга ташланмайди. Бироқ омборхонада икки яшик ҳинд чойи, бир неча қоп олий нав гуруч, шакар, «Полёт» сигарети ва ҳатто туз, жами 3.911 сўмлик маҳсулотлар яшириб қўйилгани аниқланди. Бор экан-ку, ахир!

— Маҳалланики,— деди мудир Эрдон Ғаффоров пинагини бузмасдан шакарга имо қиларкан.

Маълум бўлишича, уларнинг олиб келинганига анча вақт бўлган, маҳалла фаоллари эса бундан бехабар экан.

Марказий универсал магазин сотувчилари ҳам устаси фаранглардан бўлиб чиқишди. Хусусан атир-упа бўлими мудири Дилором Эгамбердиева 720 сўмлик атир совун ва дезодорантларни, радиотоварлар бўлими мудири Султон Бобоев жами 3.636 сўмлик тақчил молларни, хотин-қизлар пойафзали бўлими мудири Муқаддам Элбоева 137 сўмлик оёқ кийими, эркаклар пойафзали бўлими мудири Фароғат Алихўжаева эса 233 сўмлик пайпоқларни савдога чиқармай пинҳона асрамоқдалар. Уларнинг кимга аталганини аниқлаш тегишли идораларга ҳавола.

12-озиқ-овқат дўконига қадам ташлаган одамнинг лабига учуқ тошади: каттакон саҳн ҳувиллаб ётибди. Бекорчиликдан нима қилишини билмай ҳомуза тортиб ўтирган сотувчиларга аввалига раҳмимиз келди. Афсуски, аҳвол биз кўрганчалик ночор эмас экан. Омборга киргач, оғзимиз очилиб қолди: ҳинд чойи дейсизми, Бразилия кофеси, «Қорақум», «Театральная» конфетлари, кир совуни, яшил нўхат, беҳи мураббосини истайсизми — бариси топилади. Бу маҳсулотлар пулга чақилса 8.421 сўм туради. Бундан ташқари дўкон мудири Шавкат Ибодуллаевнинг уйида 250 яшик арақ сақланаётганнга нима дейсиз!

— Уни маҳаллалар аҳли учун олиб келганман, — ўзини оқлашга уринди у.

Касални яширсанг, иситмаси ошкор этади, деганларидак, мудирнинг чуви чиқди: унинг таваллосини маҳалла комитетларининг раисларидан биронтаси тасдиқламади.

Шу ўринда бир мулоҳаза. Шаҳар давлат савдо бўлимида экспедиторлик лавозими борки, маҳсулотларни тарқатиш ана шу касб соҳиби зиммасига юклатилган. Нега энди бирварақайига 250 яшик арақни у эмас, дўкон мудири олиб келади? Яна қаерга денг, магазин қолиб ўз уйига! Ш. Ибодуллаевага ўхшаган кимсалар чайқовчилар тегирмонига сув қуймаётганига ким кафолат бера олади? Ахир ҳозир дўконларда арақ дегани анқонинг уруғи. Лекин истаган пайтда 15—25 сўмга қўлдан топиш мумкин.

Текшириш давомида савдо шохобчаларида тартиб-интизом сусайтириб юборилганлиги аёнлашди. Сотувчилар, айниқса бўлим мудирлари хоҳлаган вақтда ишда бўлишади. Масалан, марказий универсал магазиннинг радиотовар ва эркаклар пойафзали бўлимлари омборхонасининг калитини «топиш»га бир неча соат вақт кетди. Шу куни 12-озиқ-овқат маҳсулотлари дўкони ярим кун очилмади, 14-пойафзал дўкони мудири Р. Шомуродова эса соат 11 дан сўнг қорасини кўрсатмади. Буни қандай тушуниш керак?

Халқимизда «Бошлиқ юмшоқ бўлган жойда юлғичларнинг пичоғи мойда» деган гап бор. Дарҳақиқат, ишдаги интизом раҳбарга кўп жиҳатдан боғлиқ. Шаҳар савдо ташкилоти директори Омон Мирзаев юқорида қайд этилган ҳангомаларга нима деб жавоб беркин?

М. ҚОСИМОВ,
К. СУЛАЙМОНОВ,
Р. НАРИМОНОВ,
Ш. ТУРДИҚУЛОВ,
М. СОДИҚОВА,

халқ депутатлари Нарпай район советн қошидаги ишчи назорати комитети аъзолари.

Навоий шаҳар ички ишлар бўлимининг навбатчилик қисми қошида тезкор ҳаракат қилувчи гуруҳларнинг ташкил этилганига ҳали кўп вақт бўлгани йўқ. Лекин шу давр мобайнида улар анча-мунча иш қилиб қўйишди. Ўз сафига малакали терговчилар, криминалистлар ва бошқа мутахассисларни бирлаштирган изқуварлар қонунбузарликнинг вақтида очилишини таъминламаяптилар.

СУРАТДА: терговчи Сайфулло Холиқов жиноят содир этишда гумон қилинаётган шахс билан суҳбатлашмоқда.

Ф. ҚУРБОНБОЕВ, В. МИЛЕНЬКИЙ олган сурат.

Ҳам байрам, ҳам учрашув

Эрта тонгдан бошлаб Жомбой шаҳри оқсоқоллари, район фахрийлари гўшт комбинатининг ҳовлисига кела бошладилар. Эшик олдида меҳнат жамоаси вакиллари меҳмоннавозлик билан кутиб олдилар. Ҳовлида мусиқа садолари. Қозонлардан ҳалиса (ҳалим) сузилмоқда. Дастурхонларда баҳор неъматлари — кўк ўтлардан тайёрланган таомлар.

Наврўз байрамининг Жомбой районидаги ўзига хос бу бошланишида Хитой республикасидан ташриф буюрган табобат усталари ҳам иштирок этишди. Улар Жомбой билан ўзаро дўстлик шартномаларини имзолашга келишганди. Меҳмонлар Наврўз таомларининг шифобахшлигини эътироф этдилар. Ушбу байрам бирлик айёми эканлигига ишонч ҳосил қилдилар.

Шу куни бу ерда Бутуниттифоқ референдумига бағишланган учрашувлар, мулоқотлар ҳам бўлди. Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши Ошкоралик комитети раисининг муовини, Жомбойдан сайланган республика халқ депутати Жаҳонгир Маматов, халқ депутатлари район советининг раиси А. О. Сатторов бу хусусдаги саволларга жавоб бердилар.

Раҳмат ИНОЯТ
«Шонли меҳнат» рўзномаси муҳаррирининг ўринбосари.

Мусбату манфий жиҳатлар

Араб ва эски ўзбек имлосидан хабардор кишилар мактабларда, маданият саройларида араб ҳамда эски ўзбек ёзувини ёшларга ўргатишга астойдил бел боғладилар. Мен ҳам шу савобталабларнинг бириман. 40 йилдан буён қишлоқ мактабларида ўқувчиларга рус тилидан дарс бериб келдим. 1989 йилдан бери мактабларда араб имлосидаги эски ўзбек ёзувини ўргатаяпман. 120 ўқувчим араб ва эски ўзбек имлосида ёзишу ўқишни билиб олган. Шу кунларда 60 га яқин талабага сабоқ бераяпман. Ўқувчиларим «Армуғони Сотимхон» туркумидаги китобларни, Д. Алиевнинг «22 сабоқ», Р. Бобоқуловнинг «Эски ўзбек ёзуви» қўлланмаларидаги матнларни (ҳикоят, латифа, намунавий адабиётлар), «Устоди аввал», «Муаллими соний» китобларини ўқиб ўргандилар. «Совет Ўзбекистони» ойномаси,, «Ойдин» газетаси матнлари менга кўмак берди.

Ҳозирги шаҳар ва қишлоқларимизда миллий маданиятимизнинг калити ҳисобланмиш эски ўзбек ёзувини ўрганиб олганлар, ўрганаётганлар сони тобора кўпаймоқда. Маърифий эҳтиёжимиз ҳам тўхтовсиз ўсмоқда.

Бироқ рўзнома, китоб, ойномалар талабларимизга жавоб бермай қолмоқда. Давлат нашриёти бу соҳада сусткашлик қилмоқда. Китобфурушлар сотаётган араб имлосидаги китоблар эса жуда қиммат. Толиби илмларнинг шу маданий эҳтиёжини қондириш наҳотки қийин бўлса? Ахир республикамиз Фанлар академиясида, илмий текшириш институтларида, музейларда, қолаверса, педагогика институтларию матбуот таҳририятларида араб ва эски ўзбек ёзувини биладиган домлалар, илм соҳиблари кўп-ку. Нега энди олимларимиз томошабин бўлиб туришади?

Наҳотки республикамизда араб ва эски ўзбек ёзувида биронта ойнома ёки рўзнома чиқаришнинг иложи бўлмаса? Қозоқ дўстларимиз бу соҳада биздан илгарилаб, уйғур тили, эски ўзбек ёзувида «Янги ҳаёт» газетасини чиқара бошлаганига икки йил бўлди. «Совет Ўзбекистони» ойномасининг имкони эса чекланган, «Ойдин» газетаси республикамизда тарқатилмайди. Ҳозир «Ислом нури» ва «Совет шарқи мусулмонлари»гина маданий-маърифий эҳтиёжимизга яраб турибди. Р. Жуманиёзовнинг «Эски ўзбек ёзуви» китоби савод ўргатишда жуда қўл келади, бироқ ўқиш учун тавсия этилган матнлар техник сабабларга кўра билим олишда қийинчилик туғдирмоқда. Литографик босмахонадан олинганлиги учун хира, баъзи ҳаракат белгилари аниқ эмас, насх кўчирмалари жуда ҳам майдаки, кўзгу (лупа) билангина ўқиш мумкин.

Шу муаллифнинг «Алифбо сабоқлари» китоби эса дўконларга келмай, қўлма-қўл «сув» бўлиб кетган. (Қўқон шаҳри чайқовидан 10 сўмга ҳам топа олмадим).

Юқорида номлари айтилган китоблар қайта ишланиб (техник нуқсон ва ноаниқликлари бартараф қилиниб), кўп нусхада босиб чиқарилса, савобли иш бўларди, деб умид қиламан.

Эҳсонали ТУРСУНОВ.
Фарғона вилояти, Ўзбекистон райони, ўқитувчи.

Астағфирилло!

ИМОМ НЕГА ИСТЕЪФО БЕРДИ?

«Бошингга не бало ёғса, бировданмас, ўзингдандир...»

Уткир РАШИД.

Унутилаётган қадриятларимиз яна қарор топиб тикланаётгани ҳаммани хушнуд этмоқда. Масалан, табаррук Қуръон мусулмонларга қайтиб берилди, у кўп нусхаларда чоп этилиб, тарқатилаяпти. Эски масжидлар таъмирланмоқда, янгилари қурилмоқда. Биргина Қўқонда айни кунда 34 та масжид ишлаб турибди. Яқингача «Мирний» пионер лагери бўлиб турган жой энди мадраса учун ажратиб берилди. Динимиз, имонимиз халққа қайтарилаётганидан миннатдормиз.

Лекин айрим дин пешволари учун бу ҳам камдек туюлаяпти чоғи, баъзи давраларда айрим диндорларнинг номуносиб ҳатти-ҳаракатлари тўғрисидаги гапларни эшитиб қолганимизда кўнглимиз ранжийди.

Бугунги ҳикоямиз ана шундай ношукур пешволардан бири — Қўқондаги Ғиштлик масжидининг имоми (аниқроғи, собиқ имоми) Пиримқул Махсум Маматқул ўғли ҳақида. Агар бу зотнинг гапига ишонадиган бўлсак, ул киши 68 йиллик умрининг талай қисмини дин йўлида сарфлаган, муқаддас ҳажга сафар ҳам қилган, минг-минглаб тингловчиларга савоб-гуноҳдан амру маруф ўқиган.

...Аслида у бундан 20 йилча муқаддам — Қўқондаги Мир мадрасасида имомлик қилиб юрган кезларида — номуносиб хулқи ва хатти-ҳаракатлари учун имомликдан четлаштирилганди. Масжидлар очишга яна рухсат берилгач, у Намангандан Қўқонга қайтди, Ғиштлик масжидига имом-хатиб этиб тайинланди. Дастлаб масжид ҳовлисидаги маҳалла чойхонасини сўради. Майли, ола қолинг, дейишди. Маҳалла идораси ҳам бошқа жойга кўчирилди. Пиримқулга чойхона саҳнидаги урушдан қайтмаганлар хотирасига ўрнатилган ёдгорлик ҳам ёқмай қолди. Уни ҳам кўчиришди. Ҳар қалай кўпчиликнинг саъй-ҳаракатию шаҳар совети ижроия комитетининг ёрдами билан масжид атрофига деворлар тортилди, ҳовли саҳни асфальтланди, янги жиҳозлар келтирилди. Хуллас, бир-бир ярим йилда Ғиштлик масжиди ўзининг асли ҳолига тушди. Масжидга маҳалладагилардан кўра кўпроқ атроф — шаҳар-қишлоқлардан намозхонлар оқиб кела бошладилар.

Махсум масжидни қандай бўлмасин яна кенгайтириш васвасасига тушди. Олдин унга туташ боғча-яслига «оғиз солди». Атайлаб ясли ҳовлисини масжиднинг лашлушлари билан тўлдириб ташлади. Кимдаким «сариқ касали билан оғриган, жигари хаста болалар яслисини тортиб олиш гуноҳи азим-ку!» — деса, уни ўзига душман, деб ҳисоблади. Боғчадан иш чиқмагач, Пиримқул масжидга туташ озиқ-овқат магазинини нишонга олди. Дастлаб унинг бир қисмини буздиртириб, катта дарвоза қурдириб қўйди.

Имом кейинги пайтда умуман инсофни йиғиштириб қўйди. «Қўқон раҳбарлари масжидни кенгайтиришимизга йўл беришмаяпти, улар динга қарши» деган мазмунда республика Президенти номига мактуб устига мактуб йўллади. Ўнлаб-йигирмалаб кишиларни Тошкентга, Президент қабулига шахсан ўзи бошлаб борди. Пиримқул шундай одамки, у ҳеч кимнинг — на маҳалла аҳлининг фикри билан, на қонун билан, на шаҳар раҳбарлари хоҳишу имкони билан ҳисоблашмайди, ҳисоблашишни истамайди ҳам. Унга қолса, 70 йилда қилинмаган ишни бир йилда бажариб берсанг, маҳалла аҳли фойдаланиб турган озиқ-овқат магазинини бузиб ташласанг.

Кейинги воқеалар ғоят тез ривожланди. Эсингизда бўлса, бу йилги 8 март жума кунига тўғри келди. Намозга кўп одам тўпланди, шунда Пиримқул махсум магазинни бузишга фатво берди. Унинг оғзини пойлаб турган халойиқ бузишга киришди. Ким кетмон билан, ким лом билан. Ана-мана дегунча магазин деворлари қулатилди. Томдаги шиферлар пастга улоқтирила бошланди. «Магазинимизни бузишаяпти», деган нохуш хабар уйларида байрам қилиб ўтирган маҳалла аҳлини оёққа турғазди. Дарғазаб бўлган одамлар ўша дақиқада магазинни бузувчиларнинг ҳам, шунга раҳнамолик қилганларнинг ҳам адабини бериб қўйишлари ҳеч гап эмасди. Ҳайриятки, шаҳар ички ишлар бўлими ходимлари ёрдамида катта дилсиёҳликнинг, фалокатнинг олди олинди. Ҳисоблаб кўришса, магазинга 14 минг сўмлик зарар етказилибди.

Гап пулда эмас, одамлар руҳиятига етказилган маънавий зарар ҳақида. Ҳа, шундай. Бу ишни нодон, саводсиз бир киши қилганда, эҳтимол, кечириш мумкин бўларди. Лекин Пиримқул махсумдек кўпни кўрган шариат пешвосининг ҳеч ким билан масалаҳатлашмай магазинни бузишга фатво бериши қайси мусулмончиликка тўғри келар экан?

Халқни тинчлантириш учун борган халқ депутатлари шаҳар совети ижроия комитети раиси М. Ҳ. Муҳиддиновни ҳам, раис муовини Э. Қосимовни ҳам, шаҳар партия комитетининг котиби С. М. Эргашевани ҳам воқеа тепасида бўлмаган шаҳарнинг бошқа раҳбарларини ҳам Пиримқул оғизга олиб бўлмайдиган сўзлар билан ҳақоратлаганига нима дейсиз? Бу ўта кетган даражада қуюшқондан чиқишдир. Шунинг ўзи унинг фожиаси, мағлубияти. Шаҳар раҳбарларидан бири унга Ҳиндистонда чоп этилган Қуръонни кўрсатганда «бу ҳақиқий Қуръон эмас», деган ҳам. «Жаҳлинг чиққанда Худони сўксанг, Худо ўзи кечиради», деган ҳам шу «доно» махсум бўлади.

Хуллас калом, 9 март куни Ғиштлик масжид маҳалласи аҳолиси вакиллари халқ депутатлари шаҳар советига ариза кўтариб келишди. Уларнинг талаби битта эди: «Пиримқул махсум имомликдан истеъфо берсин, маҳалладан кўчиб кетсин. Бизга бундай имом ҳам керак эмас, бундай қўшни ҳам».

Халқ ҳукму иродаси шундай бўлди. Яна ҳам унга шафқат қилишди. Худога солиб қўйишди. Тўғри, ҳозир Пиримқул хатосини тушунди, айбини бўйнига олди, имомликдан истеъфо ҳам берди. Афсус, жуда кеч. Кексайганда халқнинг назаридан қолишдан Худонинг ўзи сақласин.

Ҳадисда шундай дейилади: «Инсон хатони кўпроқ ўз тили билан содир қилади». Бас, шундай экан, собиқ имомнинг хатоси барча дин аҳллари учун, жамики мусулмонлар учун сабоқ бўлмоғи лозим.

Мўйдин ЙЎЛДОШ ўғли.

1991 Алишер Навоий йили

ЁДЛАБ ОЛИНГ

ГУЛ ВАҚТИ МУЯССАР УЛСА ГУЛФОМ ҚАДАҲ,
АНДИН СУНГ ТУТСА БИР ГУЛАНДОМ ҚАДАҲ.
МАНЪ АЙЛАСА БАРЧА АҲЛИ ИСЛОМ ҚАДАҲ,
КОФИРМЕН АГАР ҚИЛМАСАМ ОШОМ ҚАДАҲ.

МУНАВВАР ЙЎЛЛАРГА ЮЗ ТУТАР ОЛАМ

Ё ўсиб бораяпман ҳаддан ташқари,
Ё чўкиб кетаяпти отам кундан-кун,
Турмушининг туганмас ҳархашалари
Ҳаётининг ҳадсиз зил юклари учун.
Нима ҳам қилолдик бизлар — болалар,
Наҳотки изтироб тарк этмас ҳануз!
Жегдасин ўнгири отда шалола,
Тўққиз бола — тўққиз миллион
ташвиш-ғам.
Ҳар бир ўзбек каби отам ва онам,
Қариган чоғда ҳам дала уйидир.
Қисмат ватанининг ғамгин куйидир.
От устида тинсиз чопмоқда ҳамон —
Салла туғ кабидир, қалқондир чопон,
Белбоғининг ўрнида рўзғорининг ғами —
Маҳкам тутиб турар юртининг алами.
Илоё, манзилга омон ет, ота,
Қутуриб ё мункиб кетмасин отинг!
Юртининг иқболини омон кўр, она,
Мовий нурлар билан тўлсин ҳаётинг!
Мунаввар йўлларга юз тутар олам,
Балким юрт бахтини кўрарман мен ҳам,
Шунда изларимдан менинг ҳам болам
Дуо қилиб қолса, кўнгил мукаррам:
Илоё, нур каби туташ муродга,
Армондан ширинроқ бўлсин ҳаётинг!
Илоё, манзилга омон ет, ота!
Қоқилиб ё мункиб кетмасин отинг!

Йўлдош ЭШБЕК.

САБОҚ ВА САВОБ

«Соғлом бола учун ўқиш, ўзлаштириш осону қизиқарли, туғма нуқсонли бола учун-чи?» «Соғлом болаларга таълим берадиган ўқитувчига ҳам осонмас, нуқсонли болаларга таълим берувчига-чи?»

Ҳар гал хизмат юзасидан ўқув масканларига борганимда шу ҳақда ўйлайман. Бу сафар Тошкент шаҳрининг Киров районидаги 87-ёрдамчи мактабда бўлиб, 3-синф ўқитувчиси Муаттар Орифжонова дарсини кузатдим.

Эндигина қирқ ёшни қоралаган муаллима бор меҳри, маҳорати, шижоати билан дарс ўтар, ўқувчининг онгига сабоқнинг тезроқ етиб бориши учун куюнарди.

«Қийин, унга қийин», ўйлайман ўзимча. Аммо нон-илож — касб шуни тақозо этади.

Муаттар Орифжонова Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика институти дефектология факультетини 1975 йилда тугатиб, шу мактабга ишга келган. Бошланғич синф ўқувчиларига таълим бермоқда.

3-синф ўқувчиси Умид ҳадеганда ҳисобни ечолмас, рақамларни гоҳ ошириб, гоҳ камайтириб айтарди. Муаттар опа бола бўйи баробар энгашиб унга тушунтирар, аста-аста ўқувчининг мияси тарҳини очарди. Ниҳоят, Умид ҳисоб натижасини тўғри топди. Ўқитувчи икки-уч бор қайтадан сўраб, кўнгли жойига тушгач, ўқувчини ўрнига ўтқазди.

Дарс якунлангач, Муаттар Орифжонова билан мактаб ҳовлисига чиқдик. Танаффус болаларга хуш ёқади — ҳовли қий-чувга тўла. Четдаги йўлка бўйлаб юрарканмиз, ҳамроҳим ўйчан сўзлади:

— Синфимда туғма нуқсонли 15 ўқувчи бор. Бу бегуноҳлар турлича хулқ-атвордаги ота-оналардан қусурли туғилганлар. Биласиз, болада она-ота танлаш ҳуқуқи йўқ, аммо улар дунёга келадилар. Бирининг тили ғализ, бири анқов, бири фаҳмсиз...

— Гапларингиз ҳақ. Аммо шундай болаларнинг дунёга келишларига Ўзбекистондаги моддий-маиший камчиликлар, экология танғликлари, заҳарли кимёвий моддалар ҳам сабаб бўлмаяптими?

— Мен ҳам шу ҳақда кўп ўйлайман. Айрим ота-оналар билан суҳбатлашганимда, шифокорларнинг ўқувчи саломатлиги ҳақидаги хулосаларини эшитганимда, оиладаги маиший етишмовчиликлар, асабий тарангликлар қусурли болалар кўп туғилишининг бош сабаби бўлаётганини сезаман. Республика Президенти оналар ва болаларга ғамхўрлик кўрсатиш юзасидан тез-тез фармону қарорлар чиқармоқда. Бироқ улар суст бажарилаяпти. Ахир қозонда бўлса, чўмичга чиқади-да...

Муаллиманинг гапида жон бор. Яқиндагина Қорақалпоғистон жумҳурияти ва Хоразм сафаридан қайтиб, қанчалик изтироб чекдим...

Бебаҳо юртда Орол фожиаси тузалмас дардларни тобора кўпайтираяпти. Ҳозир жумҳуриятимизда неча ўн минглаб нуқсонли болалар учун элликта махсус мактаб ишлаб турибди. Бироқ уларнинг моддий таъминоти ночор, ўқитиш жараёнлари такомиллашмаган, ўқитувчи ва тарбиячилар етишмайди. Аҳвол шундай давом этаверса, ўрта мактабларни ҳам ёрдамчи мактабларга айлантирмасак, дея қўрқаман...

Танаффус тугади. Муаттар Орифжонова мен билан хайрлашиб, навбатдаги дарсига кириб кетди. Илмий бўлим мудирининг хонасига йўналдим.

— Бошланғич синф ўқитувчилари орасида Муаттар Орифжонова энг зўри, — деди мудир С. Ҳасанова. — Бошланғич синфлар методик бирлашмаси унинг дарс ўтиш услубини кенг ёйишга тавсия этди...

Муаттар Орифжонованинг меҳрли нигоҳи ҳамон кўз ўнгимда...

Маълума ХЎЖАЕВА,
республика Халқ таълими вазирлиги ўқув-методика марказининг ходими.

АЖОЙИБ ДУНЁ

ЙЎҚОЛГАН РАСМ СИРИ

● БУНДАН ЭЛЛИК йил муқаддам йўқолиб қолган «Мадонна мушук билан» расми яна топилди. Маълумки, мутахассислар бу асарни Леонардо да Винчи мўйқаламига мансуб деб келишарди. Узоқ йиллар давомида мазкур расм италиялик рассом Чезоре Тубинонинг уйида сақланган. Рассом 92 ёшида ҳаётдан кўз юмгач, сир очилди. Чезаре Тубино ўз васиятномасида шундай ёзув қолдирган: «Мабодо кимда-ким «Мадонна мушук билан» расмини сотмоқчи бўлса, шуни ёдда тутсин, бу асар муаллифи менман». Шундай қилиб, буюк Леонардонинг шох асари ясама бўлиб чиқди.

«Менинг бувам ҳеч қачон қалбакилик билан шуғулланган эмас, лекин у ўхшатиб чизишни хуш кўрарди. Бироқ у буни пул ишлаб олиш мақсадида қилмасди. Чезаре соф виждонли, иқтидорли рассом эди. У чизган манзаралар ва портретлар рассомга шуҳрат келтирган», дейди рассомнинг невараси.

ОДАМЛАР КАСАЛХОНАСИДАГИ ШЕР

● ЖАНУБИЙ АФРИКАНИНГ Блумфонтейн шаҳридаги дорилфунун касалхонаси нейрохирурглари ғалати операция ўтказдилар. Улар шаҳардаги ҳайвонот боғида яшайдиган Синба лақабли шер боласини даволадилар. Болаларнинг бу севимли шерчаларининг юзидаги мушаклар фалаж бўлиб қолган эди.

Шифокорлар касалликнинг сабаби мия яқинида шиш пайдо бўлганлигидан, деб тахмин қилишган эди. Бироқ Синбанинг бош чаноғи қопқоғи очилганида, унга азоб бераётган нарса суали пуфак эканлиги маълум бўлди. У моҳирлик билан олиб ташланди.

Жониворларнинг бундай операция қилиниши жаҳонда биринчи марта бўлса керак. Бундан ташқари Синба Жанубий Африка республикасидаги «одамлар» касалхонасида даволанган дастлабки шер бўлди. Шифокорлар шербачча учун бутун бир қаватни бўшатиб беришди. Бемор билан жанжал чиқмаслиги учун бу қаватдаги барча ходимлар бошқа жойга кўчирилган. Шербачча ҳозир ўзини тетик ҳис қилмоқда.

«ҒИЛДИРАК УСТИДАГИ ДАҲШАТ»

● 30 ЯШАР ИНГЛИЗ аёли Корен Каллэн «Буюк Британиядаги энг ёмон ҳайдовчи» деган номни олди. Манчестер шаҳрида бўлиб ўтган бу ғаройиб беллашувнинг ташкилотчилари Коренни норасмий равишда «Ғилдирак устидаги даҳшат» дейишди. Корен мусобақа пайтида йўлдаги тўсиқларнинг ҳаммасини уриб ўтган. Ваҳоланки, мусобақа шартига кўра машиналар бирорта ҳам тўсиққа тегмаслиги керак эди. Шуни алоҳида таъкидлаш кераккки, бу аёл ҳайдовчиликка ўқиш учун шунча кўп вақт кетказганки, натижада 1.500 фунтдан ошиқ маблағ сарфлаган. Энди бўлса ҳайдовчилик малакасини оширишни давом эттириш учун «мукофот» тариқасида автомактабга бепул йўлланма оладиган бўлди.

103 ЯШАР ЕТИМ

● ШВЕЦИЯНИНГ УПСАЛИ шаҳрида яшаган Нильс Паулсен, деган киши 1907 йилда 160 ёшида дунёдан кўз юмган. Ундан икки ўғил — бири тўққиз, иккинчиси 103 яшар фарзандлар қолган.

Полвон бўлиш осон эмас

МИЛЛИЙ КУРАШ МУАММОЛАРИГА ДОИР МАШВАРАТ

12 март куни Ўзбекистон ССР Жисмоний тарбия ва спорт давлат комитетининг мажлисхонасида матбуот конференцияси бўлиб ўтди. Унда миллий курашнинг Бухоро ва Фарғона усуллари ҳамда таэквандо уюшмалари раҳбарлари сўзга чиқдилар. Бухоро усулидаги кураш уюшмасининг раиси, биология фанлари доктори, профессор Ж. Турсунов қуйидагиларни таъкидлади: «Миллий курашимиз минг йиллик тарихга эга. Самбо, дзюдо, каратэ эса нисбатан яқинда пайдо бўлди. Спортнинг бу турларида миллий курашнинг бир қанча усул ва кўринишлари мужассам. Сир эмас: бошқа турлар ниҳоятда ривожланиб кетди. Кураш эса миллий анъаналар, яъни сайллар, ҳар хил кўнгилочар томошалар билан боғлиқ. Афсуски, сўнгги пайтда урф-одатларимиз эътибордан четда қолди. Жумладан, миллий кураш ҳам зарар кўрди. Ҳозирги амалга оширилаётган ташкилий ишларнинг барчаси ана шу хатони тезроқ тузатишга қаратилган».

Журналистларнинг: «Уюшманинг иккига бўлиниши миллий кураш ривожига ҳалал бермайдими?» — деган саволига Фарғона усулидаги кураш уюшмаси раисининг ўринбосари З. Мамажонов шундай жавоб берди: «Асло, барча муаммоларни биргаликда ҳал қилмоқдамиз. Биз мусобақаларимизда бош ҳакамликка Бухоро усулидаги кураш уюшмасининг вакилларини тайинлашга ёки аксинча улар бизларни таклиф этишлари ҳақида келишиб олдик. Полвонлар учун қайси усулда курашиш тақиқланган эмас».

Шундан сўнг таэквандо уюшмаси вакиллари ўз режалари билан ўртоқлашдилар. Уюшма президенти Ҳ. Юсупов, Ўзбекистон терма командаси катта тренери Э. Ли сўзга чиқдилар. Ҳ. Юсупов жумладан шундай деди: «Биз яқинда Бутуниттифоқ чемпионатида қатнашдик. Таэквандо бўйича бундай мусобақа биринчи марта ўтказилиши эди. Унда 14 та жамоа қатнашди. Ҳамюртларимиз командада биринчилигида энг юқори ўринни олишди. Бу албатта қувончли ҳол. Биз Иттифоқ терма командаси сафида ГФР ва Австрия совринлари учун, шунингдек Польша очиқ биринчилиги мусобақаларида қатнашиб муваффақиятларга эришган эдик. Шунда ўзбекистонликлар таниш-билиш қилишаяпти, деган овоза ҳам тарқалди. Эндиликда бундай миш-мишлар барҳам топди. Фурсатдан фойдаланиб, вакилларимиздан Н. Жумаев, Б. Мамедов, Б. Николаев, В. Мун, К. Абдуллаев ва А. Тен номларини алоҳида таъкидлаб, уларга миннатдорчилик билдирмоқчиман».

Учрашувда уюшмаларнинг раҳбарлари ҳар уч турдаги курашнинг қонун-қоидалари, ёш полвонларни тарбиялаш муаммолари, мусобақаларни ўтказишдаги ташкилий-иқтисодий қийинчиликлар билан журналистларни муфассал таништирдилар. Қаламкашлар эса ўз навбатида миллий кураш турлари ташвиқот-тарғиботига эътиборни кучайтиришга сўз бердилар.

Хондамир ТОҲИР ўғли.

Бозорлар олдидан ўтаётганимизда ёхуд бозорга тушганимизда беихтиёр эртанги кунни ўйлаймиз. Марказдан ҳар куни, ҳар сонияда айтилаётган бозор иқтисодиёти шароити ҳам бизнинг Олой ёки Қўйлиқ бозорига ўхшаб кетадими! Гарчанд матбуот ёки илмий маърузаларда ўқиган ва тинглаганимиз тасаввурларимизни бироз тиниқлаштирган бўлса-да, амалий жиҳатдан унинг бўй-басти бизга нотаниш.

Келинг, ҳозирча ўз бозорларимизни айланайлик. Мана бу суратлардаги бозор қиёфаси ҳар бир мўмин-мусулмоннинг қалбини жунбушга келтириши табиий. Меъморчилик санъатини қаранг. Орасталигини кўринг. Нафақат меҳмонлар, ҳатто ўзганликларнинг ўзлари ҳам бу бозорнинг маҳлиёсидирлар. Ён-атрофдаги чойхонаю қаҳвахоналар ҳамиша гавжум. Чойхоначи Мўминохун Тилаволдиев (юқоридаги суратда) одамларга хизмат қилишдан бахтиёр.

Тоҳир ҲАМРОҚУЛ олган суратлар.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МУХТОРОВ.

Таҳрир ҳайъати: Анвар ЖЎРАБОЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Абдували ИМОМАЛИЕВ, Йўлдош ИСМОИЛОВ, Тоҳир МИРҲОДИЕВ, Турғун НАЗАРОВ (масъул котиб), Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ, Абдукарим РАҲИМБЕРДИЕВ (бош муҳаррир ўринбосари), Азим СУЮН, Тоиба ТЎЛАГАНОВА, Муҳтарама УЛУҒОВА, Сайди УМИРОВ, Норбобо ШАКАРОВ, Муҳаммад Содиқ Муҳаммад ЮСУФ, Ориф ЮНУС.

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй.

Босишга топшириш вақти 21.00
Босишга топширилди 22.40
Индекс 64608. 5117-буюртма.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12